

Välfärdstensens 2010

Innehåll

Inledning	3
Hälsan och tryggheten vid sjukdom	4
Arbetslivet och tryggheten vid arbetsskada	13
Arbetsmarknaden och tryggheten vid arbetslöshet	18
Familjelivet och tryggheten vid föräldraledighet	25
Döden och tryggheten för efterlevande	28
Ålderdomen och tryggheten som pensionär	32
Förtroendet för den offentliga välfärden	36
Sammanfattning och reflektioner	41

Inledning

Upprinnelsen till Folksam's årliga undersökning Välfärdstendens är två arbetsmarknadskonflikter som utspelades år 2006 på en pallfabrik i Smålandsstenar och en salladsbar i Göteborg. Gemensamt för de båda arbetsgivarna var att de hävdade att de erbjöd sina anställda motsvarande villkor som ett kollektivavtal skulle ha gett. Ett påstående som väckte vår nyfikenhet. Att villkoren kan vara likvärdiga när det gäller lön och ersättning för semester och dylikt är inte förvånande, men att det skulle gå att skaffa likvärdiga försäkringsförmåner som kollektivavtalen erbjuder är emellertid tveksamt.

Sedan år 2008 har vi därför granskat vilka försäkringsförmåner, både lagstadgade och kollektivavtalade, som förvärvsarbetande personer skulle kunna omfattas av vid arbetsoförmåga, arbetslöshet, föräldraledighet, dödsfall och ålderspension. Vi undersöker också deras behov av och attityder till välfärd i allmänhet och socialförsäkringsförmåner i synnerhet.

I anslutning till årets upplaga av Välfärdstendens har vi intervjuat 2 653 förvärvsarbetande personer i åldrarna 18-65 år. Till vår hjälp har vi haft Synovate som genomförde intervjuerna under perioden 26 januari – 18 februari i år. Av de intervjuade arbetar 87 procent på arbetsplatser med kollektivavtal, medan åtta procent saknar motsvarande avtal och fem procent är osäkra på vilka villkor som gäller på deras arbetsplats. Det betyder att mellan 355 000 till 515 000 anställda kan stå utanför kollektivavtalens försäkringsskydd. Spelar detta någon roll för deras trygghet när olyckan är framme? Låt oss se!

Håkan Svärdman
Välfärdsanalytiker på Folksam

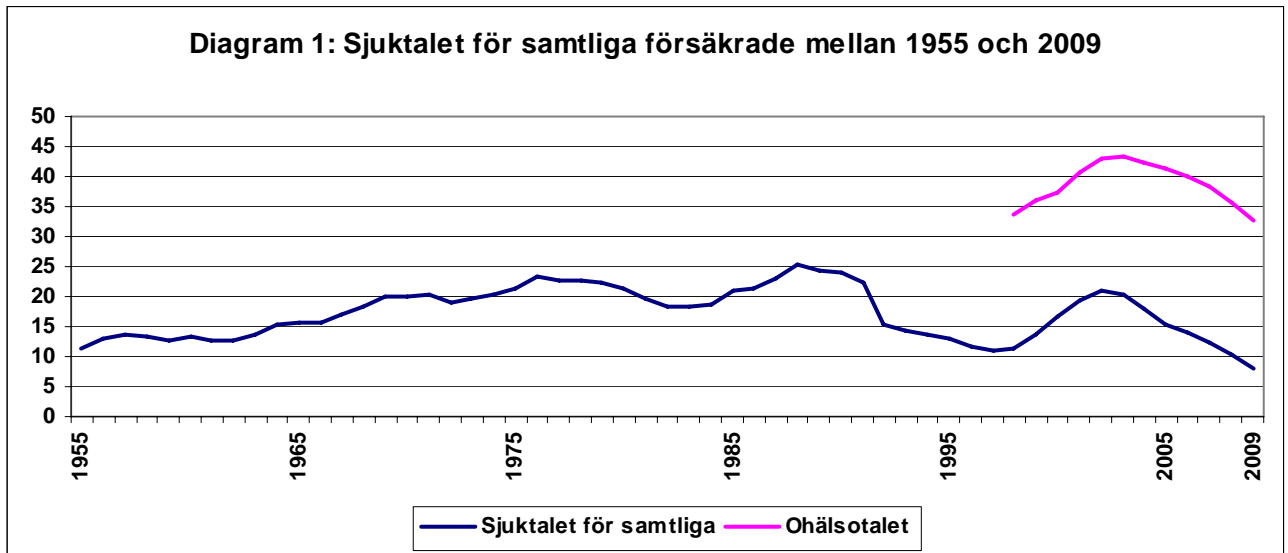
Hälsan och tryggheten vid sjukdom

Sammanfattning

- Sjukpenningen vid kortvarig sjukdom motsvarar 72 procent av nettolönen. Vid långvarig sjunker ersättningen till 68 procent.
- Endast fyra av tio känner till de kollektivavtalade försäkringsförmånerna vid sjukersättning (förtidspension).
- Kraftig efterfrågan på privata sjukförsäkringar.

Sjukfrånvaron har nått botten

Sedan år 2002 har sjuktalet¹ minskat från 21 till 8 dagar. Det är den lägsta nivån som någonsin har noterats i sjukförsäkringens 55-åriga historia. Minskningstakten har varit särskilt kraftig de senaste två åren, vilket troligen beror på striktare villkor i sjukförsäkringen (se faktarutan) och den ekonomiska lågkonjunkturen. Antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension) ökade stadigt mellan åren 1997 och 2007. I juni månad 2008 skedde ett trendbrott och antalet personer med denna ersättning började minska, vilket kan förklaras av att villkoren för sjukersättning skärptes.

Källa: Försäkringskassan

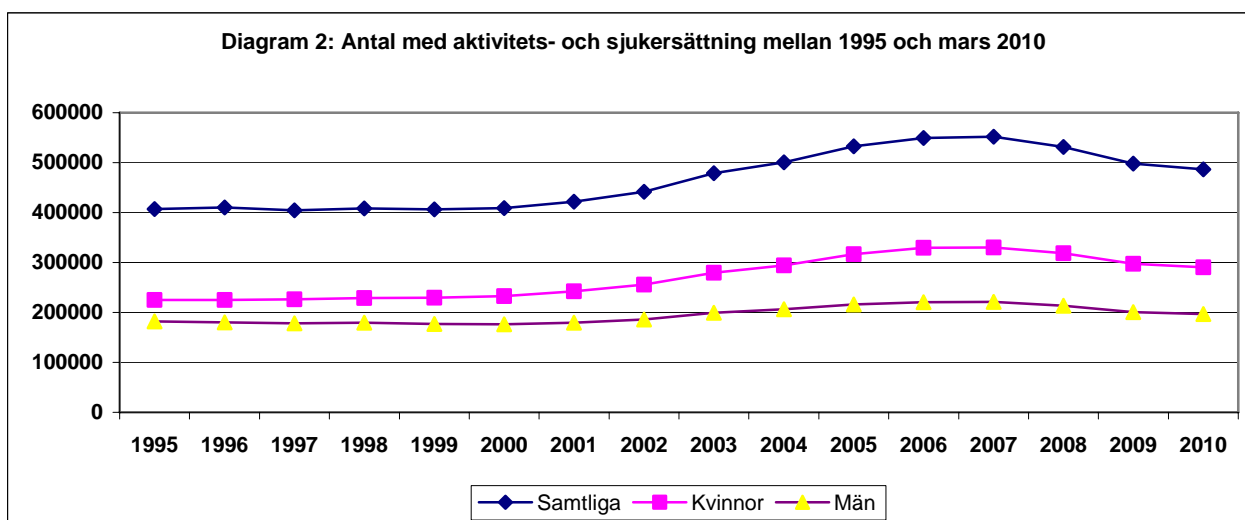
Faktaruta om sjukskrivningsreglerna:

Sjukpenningen är begränsad till 914 dagar. Därefter måste man vara frisk i minst 87 dagar för att återigen kvala in i försäkringen. De första 364 dagarna ligger sjukpenningen på 80 procent av den sjukpenningsgrundande inkomsten. Därefter kan förlängd sjukpenning på 75 procent beviljas under högst 550 dagar. Undantag från tidsgränsen kan bli aktuell ifall den försäkrade har en allvarlig sjukdom. Då utgår så kallad fortsatt sjukpenning på 80 procent. När den försäkrade har förbrukat samtliga 914 ersättningsdagar kan hon beviljas rätt till att delta i Arbetsförmedlingens så kallade introduktionsprogram. Ersättning utgår i form av aktivitetsstöd som varierar från 223 till 680 kronor per dag, som mest 14 960 kr i månaden innan skatt.

Försäkringskassan använder den så kallade rehabiliteringskedjan när arbetsförmågan bedöms. Under de första 90 dagarna i ett sjukfall bedöms arbetsförmågan mot ordinarie arbete. Från och med dag 91 till dag 180 ska Försäkringskassan och arbetsgivaren försöka hitta en möjlighet till omplacering för den försäkrade. Efter dag 180 ska arbetsförmåga provas mot hela arbetsmarknaden, vilket kan aktualisera en uppsägning.

¹ Antal utbetalda dagar med sjukpenning per sjukpenningförsäkrad. Alla dagar räknas som en dag oavsett omfattningen är hel, halv osv. Dagar med sjuklön från arbetsgivare ingår inte i sjuktalet

Tidigare ansågs en varaktig nedsättning av arbetsförmågan (längre än ett år) tillräcklig för att bevilja sjukersättning, nu har ribban höjts till stadigvarande nedsättning, det vill säga att nedsättningen ska vara livsvarig. Sedan år 2007 har antalet nybeviljade sjukersättningar halverats, från 47 682 till 22 252 personer år 2009. I april månad i år uppgick antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning till 481 227 vilket är 40 568 stycken färre än samma månad förra året.

Källa: Försäkringskassan

Sjukpenning på 80 procent motsvarar 72 procent i plånboken

Första sjukmånaden ligger den sammantagna ersättningsnivån på 83 procent för flertalet anställda med kollektivavtal (se tabell 1). Anställda utan avtal har 78 procent. Andra sjukmånaden stiger nivån för anställda med avtal till 86 procent, medan avtalslösa och privatanställda arbetare med lön över ersättningstaket får sänkt ersättning. Att den sistnämnda gruppen får lägre ersättning trots avtal beror på att den så kallade AGS-ersättning endast ger kompletterande ersättning upp till sjukförsäkringens ersättningstak på 26 500 kronor per månad. Det innebär att en arbetare som delar arbetsplats med en tjänsteman kan få hela 3 185 kronor mindre per månad vid sjukdom ifall deras månadslön är 30 000 kronor. Uppskattningsvis har 15 procent av de privatanställda arbetarna en inkomst som ligger över ersättningstaket.

Efter 364 sjukdagar sänks sjukpenningen från 80 till 75 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten, men på grund av beräkningsreglerna för sjukpenning hamnar kompensationsgraden på 72 procent av bruttolönen. Nettoersättningen vid sjukdom är emellertid lägre på grund av försäkringsersättningar inte omfattas av det så kallade jobbskatteavdraget. På pappret sägs att sjukpenningen under det första året ska motsvara 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten. Men om en person med en månadslön på 20 000 kronor är sjuk i ett helt år och saknar kollektivavtal motsvarar helårsersättningen 72 procent av vad han eller hon skulle ha fått ut i lön efter skatt under motsvarande tid. Den sammanlagda skillnaden mellan att arbeta eller att vara sjukskriven i ett helt år uppgår i detta exempel till 52 900 kronor. Om ersättningen beskattades på samma sätt som lön skulle den försäkrade ha haft 900 kronor mer i ersättning per månad.² Andra sjukskrivningsåret sänks

² Den sammanlagda nettoersättningen vid ett års sjukskrivning, enligt skattetabell 31 år 2010: Första sjukmånaden 15 549 kr + (15 307 * 11) – 48 360 kr i skatt = 135 566 kr/år. Nettolön motsvarar 15 709 * 12 = 188 472 kr/år. Ersättning beskattad som lön 183 926 kr – 37 565 kr i skatt = 146 361 kr/år. Andra sjukskrivningsåret uppgår bruttoersättningen till 14 351 kr x 12 = 172 212 kr. Nettoersättningen blir 127 727 kr. För närmare beskrivning av skatteberäkning se följande länk: <http://www.skatteverket.se/webdav/files/servicetjanster/skatteutrakning2010/prelskut10ink1.html>

nettoersättning till 68 procent av tidigare nettolön. Skulle samma person ha rätt till kollektivavtalade förmåner skulle nettoersättningen det första sjukskrivningsåret uppgått till 80 procent av nettolönen

Skillnaden i ersättningsnivå mellan personer med respektive utan kollektivavtal ökar ytterligare om deras arbetsförmåga blir stadigvarande nedsatt. Utan avtal får man endast sjukersättning. Ersättningen motsvarar då i bästa fall 61 procent av tidigare nettolön (se tabell 2). Om ett kollektivavtal finns stiger ersättningsnivån vanligtvis till 74 procent. I kronor blir skillnaden mellan en statsanställd och en anställd utan avtal 4 350 kronor per månad vid en månadslön på 30 000 kronor. Skulle lön och försäkringsersättning beskattas på samma sätt skulle kompensationsgraden höjas med cirka 3 procentenheter.

Tabell 1: Försäkringsskyddet vid tillfällig och långvarig sjukdom, ersättningsnivå i kr per månad och andel (%), bruttoersättning.

Inkomst	Anställd utan kollektivavtal		Privatanställd arbetare		Privatanställd tjänsteman		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön, kr	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Ersättning första sjukmånaden, kr/månad	15 549 (78 %)	21 849 (73 %)	16 569 (83 %)	23 246 (77 %)	16 601 (83 %)	24 945 (83 %)	16 601 (83 %)	24 945 (83 %)	16 601 (83 %)	24 945 (83 %)
Ersättning andra sjukmånaden, kr/månad	15 307 (77 %)	20 282 (68 %)	17 221 (86 %)	22 818 (76 %)	17 280 (86 %)	26 003 (87 %)	17 280 (86 %)	26 003 (87 %)	17 280 (86 %)	26 003 (87 %)
Ersättning efter 364 sjukdagar, kr/månad	14 351 (72 %)	19 015 (63 %)	14 351 (72 %)	19 015 (63 %)	14 351 (72 %)	21 258 (71 %)	14 351 (72 %)	21 776 (73 %)	14 351 (72 %)	21 776 (73 %)
Ersättning efter 914 sjukdagar, kr/månad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 2: Försäkringsersättning vid stadigvarande sjukdom, nettoersättningsnivå i kr per månad och andel (%) av nettolön*

Inkomst	Anställd utan kollektivavtal		Privatanställd arbetare		Privatanställd tjänsteman		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön efter skatt	15 706	22 746	15 706	22 746	15 706	22 746	15 706	22 746	15 706	22 746
Sammanlagd nettoersättning vid varaktig sjukdom, kr/månad	9 620 (61 %)	12 362 (54 %)	11 597 (74 %)	15 008 (66 %)	11 597 (74 %)	16 480 (72 %)	11 597 (74 %)	16 712 (73 %)	11 597 (74 %)	16 483 (72 %)

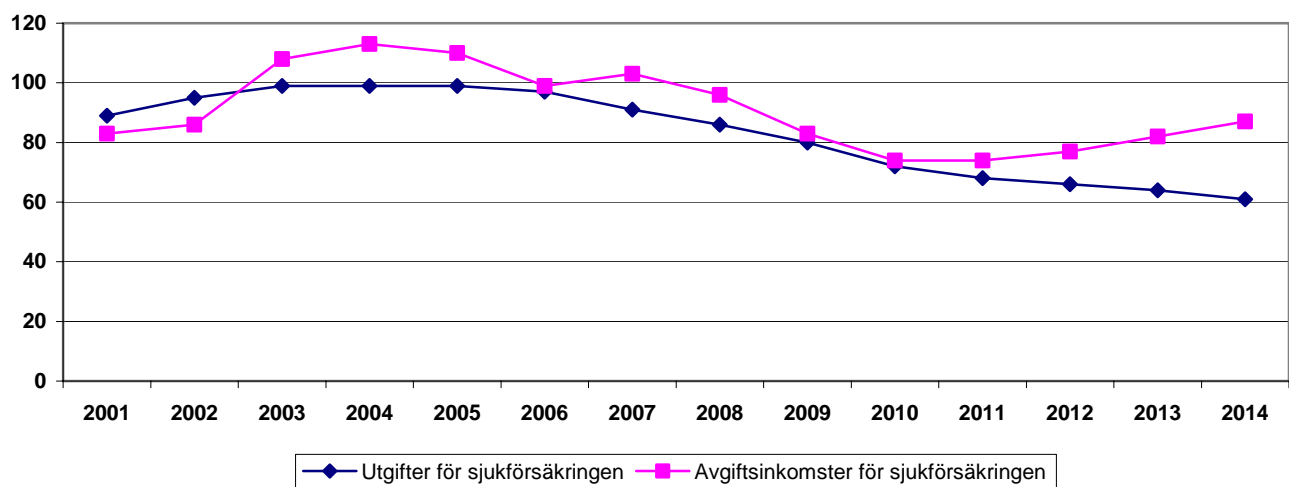
* Nettoersättningsnivån är beräknad utifrån skattetabell 31 för 2010.

Fortfarande stora överskott i sjukförsäkringen

Minskad sjukfrånvaro och oförändrad sjukförsäkringsavgift bibehåller överskottet i sjukförsäkringen på en hög nivå. Sedan år 2002 har försäkringen gått med rejält överskott och antas även göra det under åren 2010 till 2014 (se diagram 3). Det samlade överskottet beräknas uppgå till 63 miljarder kronor under denna period. För att få utgifter och avgifter i balans bör avgiften sänkas med 0,95 procentenheter, enligt Försäkringskassan.³

³ Försäkringskassans budgetunderlag, del 2, 2010-02-17

Diagram 3: Sjukförsäkringens inkomst och utgifter mellan 2001 och 2014, miljarder kronor

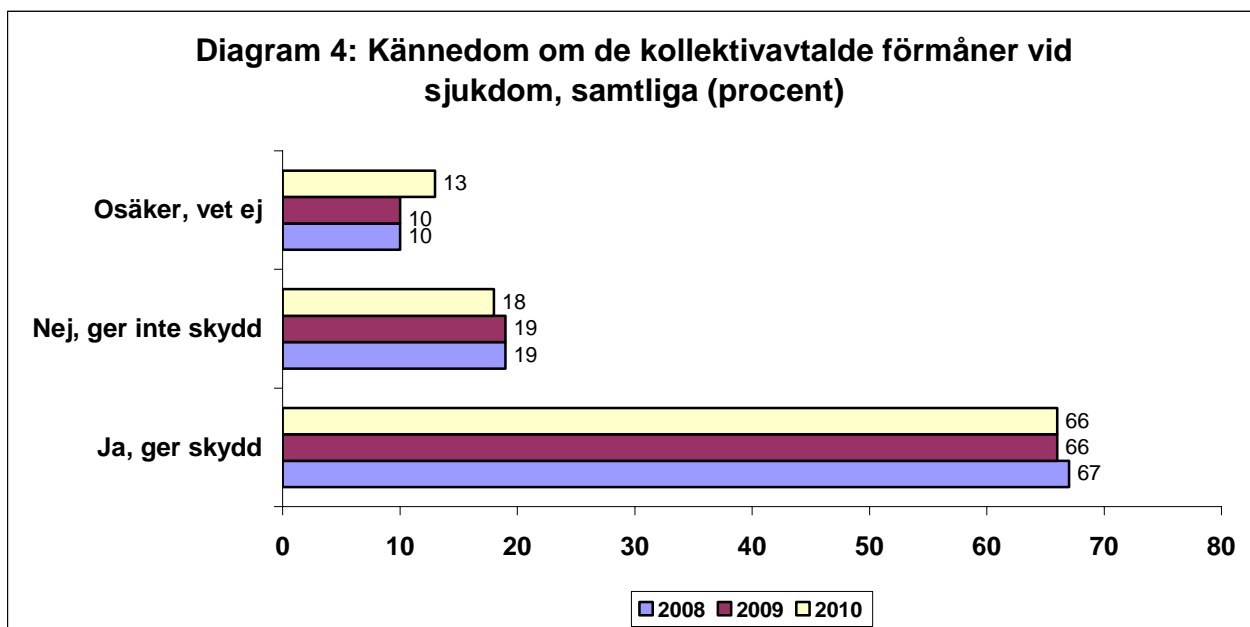

Kunskaperna om försäkringsskyddet vid sjukdom varierar kraftigt

Sjukdom är den vanligaste orsaken till frånvaro från arbetet enligt Folksam intervjuundersökning. Av samtliga intervjuade uppger 17 procent att de har varit sjuka under minst två veckor de senaste tre åren. Männen sjukfrånvaro uppgick till 13 procent, medan motsvarande andel för kvinnorna var 21 procent. Bland LO-medlemmarna uppgick sjukfrånvaron till 23 procent, 15 procent bland TCO-medlemmarna och 12 procent hos SACO-medlemmarna.

Kännedomen om kollektivavtalens försäkringsförmåner vid sjukdom har legat stabilt på 66-67 procent sedan vi började med undersökningen Valfärdstendens. Även andelen som tror att ett sådant skydd saknas har legat runt 20 procent.

Bäst kännedom har LO-medlemmarna där nästan åtta av tio känner till försäkringsskyddet vid sjukdom. Bland TCO-medlemmarna har kännedomen successivt ökat från 64 till 68 procent under åren 2008 till 2010. Motsatt tendens kan noteras hos SACO-medlemmarna där kännedomen istället har minskat från 72 till 64 procent.

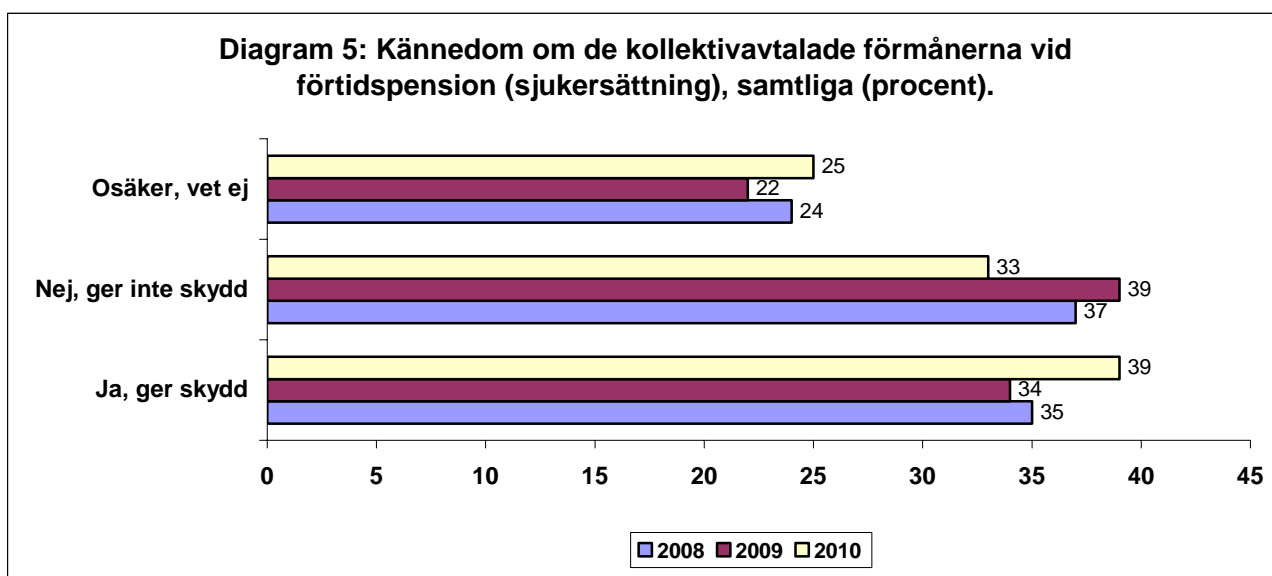

Tabell 3: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid sjukdom? (procent)

	År								
	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	67	19	10	66	19	10	66	18	13
Män	70	18	9	67	20	8	65	20	12
Kvinnor	65	20	12	66	18	12	66	16	14
Ålder 18-29	60	18	14	65	13	10	62	7	26
Ålder 30-44	72	71	59	67	22	9	68	19	11
Ålder 45-59	71	18	10	70	20	9	65	21	10
Ålder 60+	59	25	9	62	18	12	67	18	12
SACO	72	20	7	66	22	11	64	25	9
TCO	64	26	9	67	24	7	68	22	9
LO	78	12	10	75	15	9	77	13	8

Om nästan sju av tio känner till försäkringsskyddet vid kortvarig sjukdom är det bara fyra av tio som känner till motsvarigheten som finns för personer som beviljas sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Jämfört med de två tidigare undersökningarna har kännedomen ökat. Men fortfarande är det en majoritet som inte tror att försäkringsskyddet gäller eller är osäkra därom.

I likhet med kännedomen om försäkringsskyddet vid kortvarig sjukdom noteras den högsta nivån hos LO-medlemmarna där andelen under perioden 2008-2010 har pendlat mellan 37 mellan 44 procent. Bland TCO-medlemmarna har andelen legat mellan 34 till 39 procent medan kännedomen har ökat successivt hos SACO-medlemmarna från 27 till 36 procent under samma period.

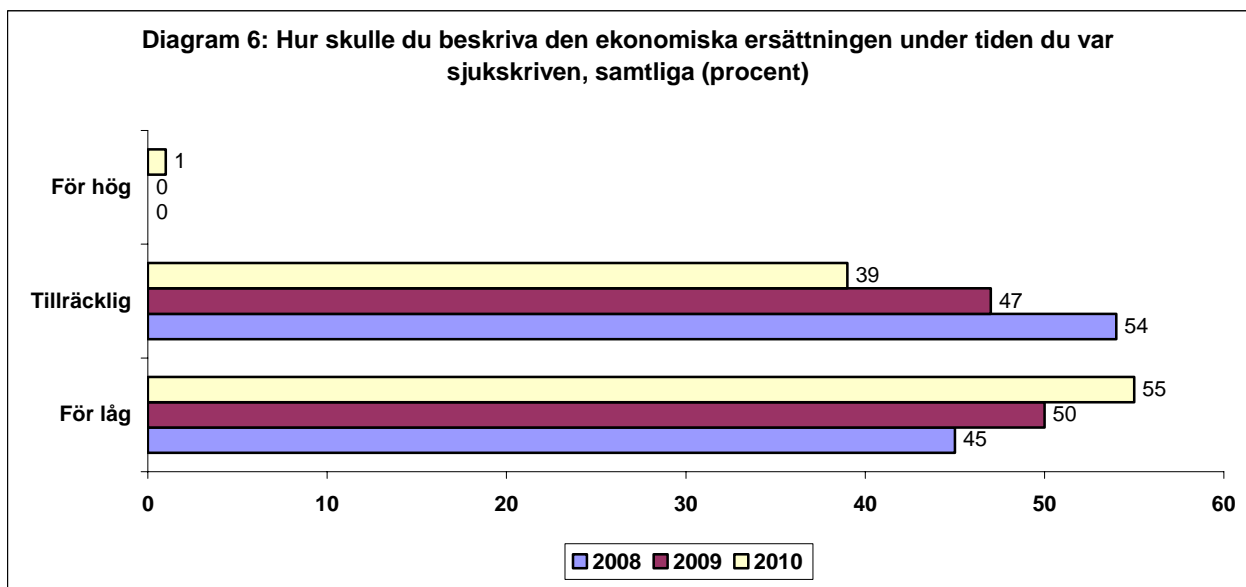
Tabell 4: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid förtidspension? (procent)

	År								
	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	35	37	24	34	39	22	39	33	25
Män	39	37	21	36	40	19	38	35	24
Kvinnor	32	37	27	32	39	24	39	31	26
Ålder 18-29	42	30	21	36	31	22	39	26	29
Ålder 30-44	35	35	28	31	41	26	39	32	27
Ålder 45-59	33	44	22	35	44	19	40	34	23
Ålder 60+	34	36	23	36	37	19	37	36	24
SACO	27	45	28	34	41	24	36	39	24
TCO	39	38	21	34	45	19	37	39	22
LO	40	35	23	37	36	26	44	31	23

Mer än varannan tycker att ersättningen vid sjukdom är för låg

Sedan år 2008 är det allt färre av de sjukskrivna som tycker att ersättningen under sjukskrivningstiden var tillräcklig. Andelen har minskat från 54 procent till 39 procent.⁴ Samtidigt har andelen som tycker att ersättningen var för låg ökat från 45 procent till 55 procent. Andelen som tyckte att ersättningen var för hög uppgår till 1 procent och andelen som är osäkra eller vet ej uppgår till 4 procent i årets mätning.

Andelen missbelåtna med ersättningen vid sjukdom har framför allt ökat bland männen under perioden 2008-2010, från 36 till 55 procent. Medan motsvarande andel hos kvinnorna har legat stabilt runt 52 procent.

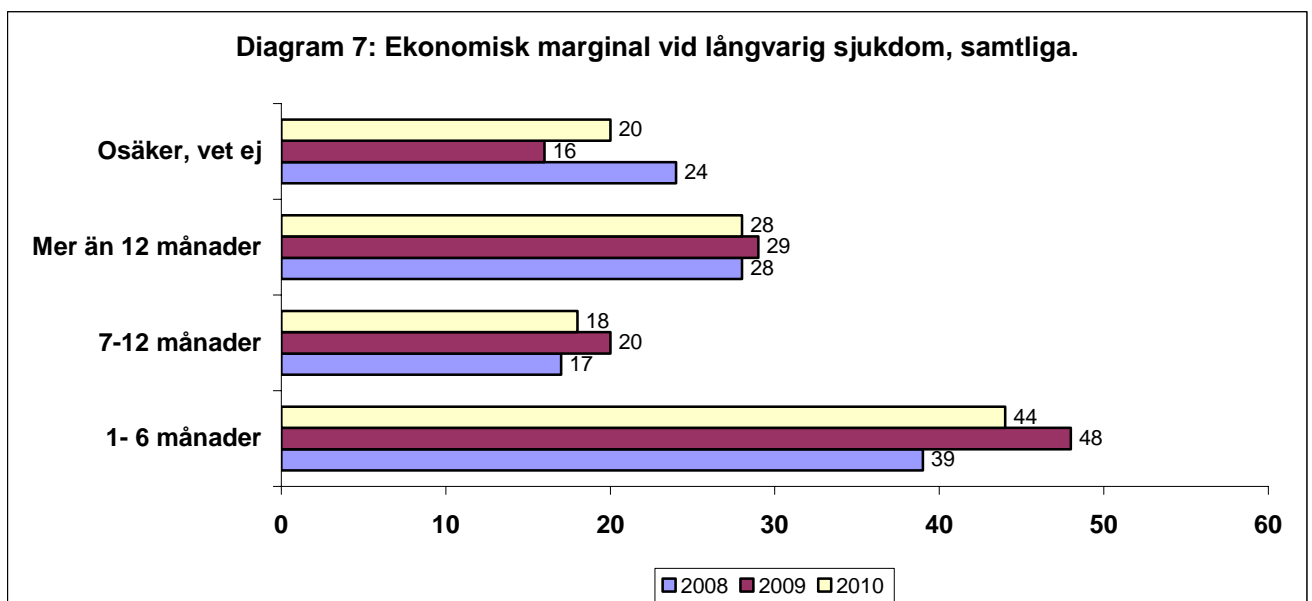
⁴ Frågan har endast ställts till de som har varit sjukskrivna i minst två veckor de senaste tre åren. Med ersättning åsyftas den sammanlagda ersättningen, det vill säga sjukpenning, ersättningar från kollektivavtalade och privata sjukförsäkringar.

Fyra av tio tror inte att de klarar sex månaders sjukskrivning

Som konsumenter förväntar vi oss att varor som vi köper motsvarar vissa kvalitetskrav. När dessa förväntningar infrias känner vi tillit och förtroende för varan och dess leverantör. Detsamma gäller sannolikt vårt förhållande till försäkringsprodukter, oavsett om de levereras som offentliga eller som privata tjänster. En sjukförsäkrings främsta tillgång är att erbjuda en känsla av trygghet. Hur trygga är man med dagens sjukförsäkringssystem som består av lagstadgade och kollektivavtalade förmåner? Hur är tilliten och förtroendet för systemet? För att försöka närma sig dessa frågor har vi sedan 2008-års upplaga av Valfärdstendens frågat intervjudeltagarna hur länge de tror de kan bibehålla sin standard ifall de blev sjukskrivna, innan de behöver ta av besparingar, låna av anhöriga, sälja egendom eller flytta till en mindre bostad.

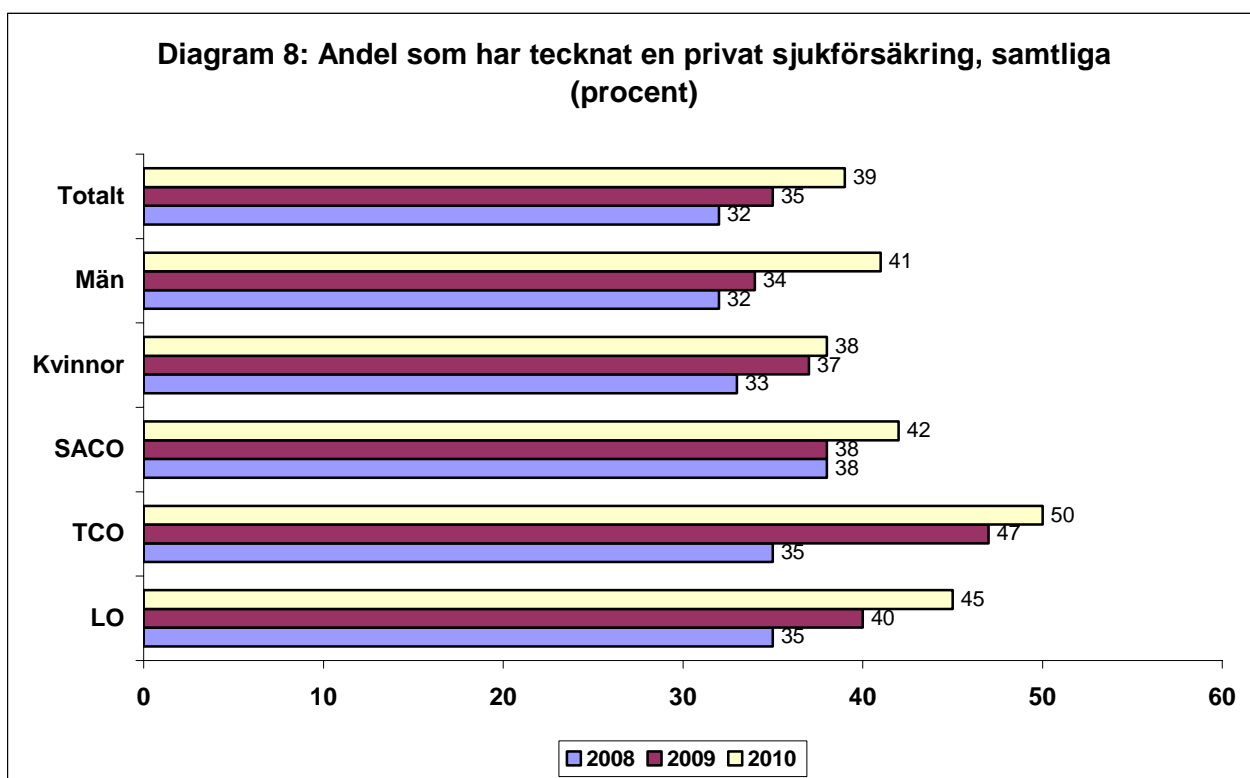
Att döma av svaren upplever många att marginalerna vid en långvarig sjukdom skulle bli högst begränsade. Förvisso har andelen av de intervjuade som tror att de klarar högst sex månaders sjukskrivning innan deras standard påverkas minskat från 48 till 44 procent jämfört med förra året, men ligger fortfarande över 2008 års nivå på 39 procent. Upplevelsen av otrygghet är högst bland åldersgruppen 45 –59 år där andelen uppgår till 47 procent i år. Bland LO:s medlemmar är det 44 procent som upplever detsamma. Motsvarande andel hos SACO:s och TCO:s medlemmar ligger inte långt under, 40 respektive 42 procent, vilket är 10 procentenheter högre än för tre år sedan.

Sedan 2008 har andelen som tror sig klara mer än 12 månaders sjukskrivning uppgått till 28-29 procent. I år återfinner vi den högsta andelen hos SACO:s medlemmar där 40 procent tror detta. Motsvarande andel hos TCO-medlemmarna är 37 procent och 25 procent bland LO-medlemmarna. Vi kan också notera att andelen som tror sig klara mellan 7 till 12 månaders sjukskrivning ligger stabilt kring en femtedel. Andelen som är osäkra eller inte vet ligger förhållandevis högt under hela undersökningsperioden, nära en femtedel.

Fortsatt kraftig efterfrågan på privata sjukförsäkringar

Andelen personer i yrkesverksam ålder som har skaffat sig en privat sjukförsäkring, antingen individuellt eller som gruppförsäkring genom sitt fackförbund, har ökat med hela 22 procent under perioden 2008 – 2010, från 32 procent till 39 procent, visar vår undersökning. Bland personer över 60 år har andelen nästan fördubblats. Varannan TCO-medlem har idag en privat sjukförsäkring, medan motsvarande andel hos LO-medlemmarna är uppe i 45 procent och bland SACO-medlemmarna är det 42 procent som har tecknat en sjukförsäkring. Intresset att skaffa sig en privat sjukförsäkring har ökat kraftigt bland de yngre på arbetsmarknaden där 13 procent planerar skaffa en sådan försäkring i år. Fyra procent av de intervjuade svarade i år att de var osäkra eller inte visste om de hade en privat sjukförsäkring.

Tabell 5: Har du eller planerar du teckna en privat försäkring, antingen individuellt eller som gruppförsäkring genom facket, som ger ersättning vid sjukdom? (procent)

	2008		2009		2010	
	Har	Planerar	Har	Planerar	Har	Planerar
Totalt	32	5	35	4	39	4
Män	32	6	34	5	41	3
Kvinnor	33	5	37	3	38	5
Ålder 18-29	29	8	24	6	22	13
Ålder 30-44	40	8	39	6	44	3
Ålder 45-59	34	3	37	3	42	4
Ålder 60+	20	1	36	1	39	1
SACO	38	5	38	5	42	3
TCO	35	2	47	3	50	4
LO	35	6	40	4	45	3

Arbetslivet och tryggheten vid arbetsskada

Sammanfattning.

- Åtta av tio känner till det kollektivavtalade skyddet vid arbetsskada.
- Ersättningen vid arbetsskada urholkas på grund av förändrade skatteregler.
- Staten tar hem 23 miljarder kronor från arbetsskadeförsäkringen.

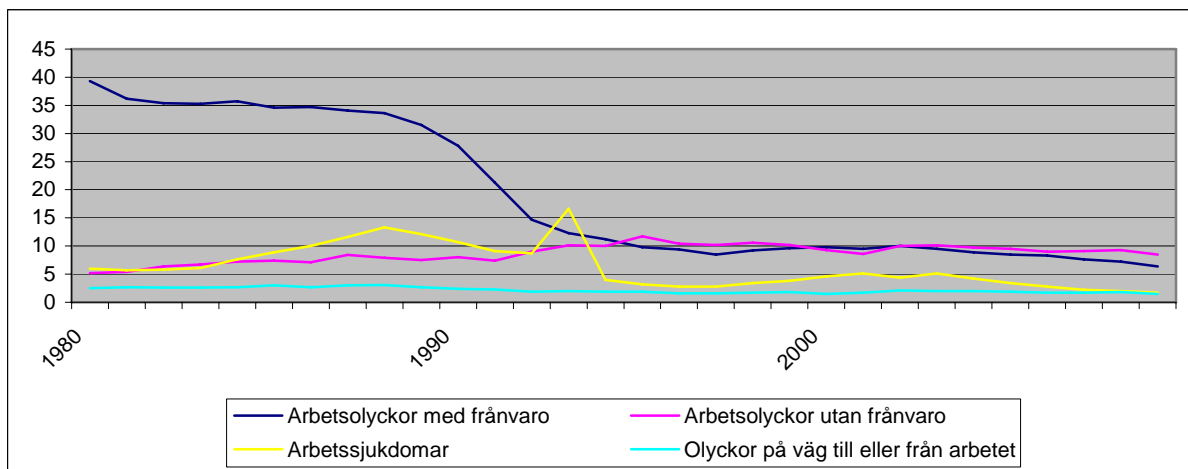
Automatiseringen av industrin och ett framgångsrikt arbetsmiljöarbete har minskat riskerna i arbetslivet kraftigt de senaste 20 åren. Drygt 105 000 arbetsskador rapporterades under år 2008. Hela 80 000 av dessa skador beroende på olyckor och 11 000 var förorsakade av sjukdomar. Omkring 35 procent av arbetsolyckorna ledde till sjukfrånvaro. Antalet anmälda arbetssjukdomar har halverats under perioden 2005 till 2009 för både män och kvinnor (se diagram 9 och 10) Mest olycksdrabbade är män som arbetar i skogen, gruvorna, industrin och inom polisen.

Dödsolyckorna i arbetslivet minskade konstant mellan åren 1955 och 1995. Sedan dess har det inträffat mellan 60 till 70 dödsolyckor per år. Förra året noterades det lägsta antalet dödsolyckor någonsin, 40 stycken. Drygt 90 procent av de förolyckade var män. Omkring 40 procent av dödsolyckorna sker i företag med mindre än 5 anställda och var femte olycka drabbar enskilda företagare.⁵

⁵ Källa för diagram 9,10 och 11 är Arbetsmiljöverket

Diagram 9 och 10: Antalet arbetsskador per 100 000 förvärvsarbetande åren 1980-2008, män och kvinnor. Källa: Arbetsmiljöverket.

Män:

Kvinnor:

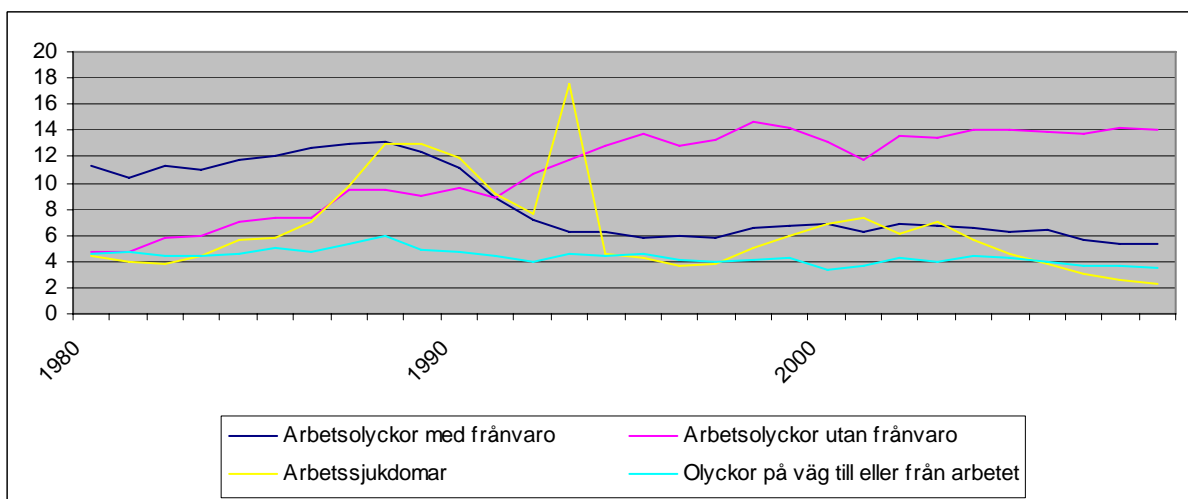
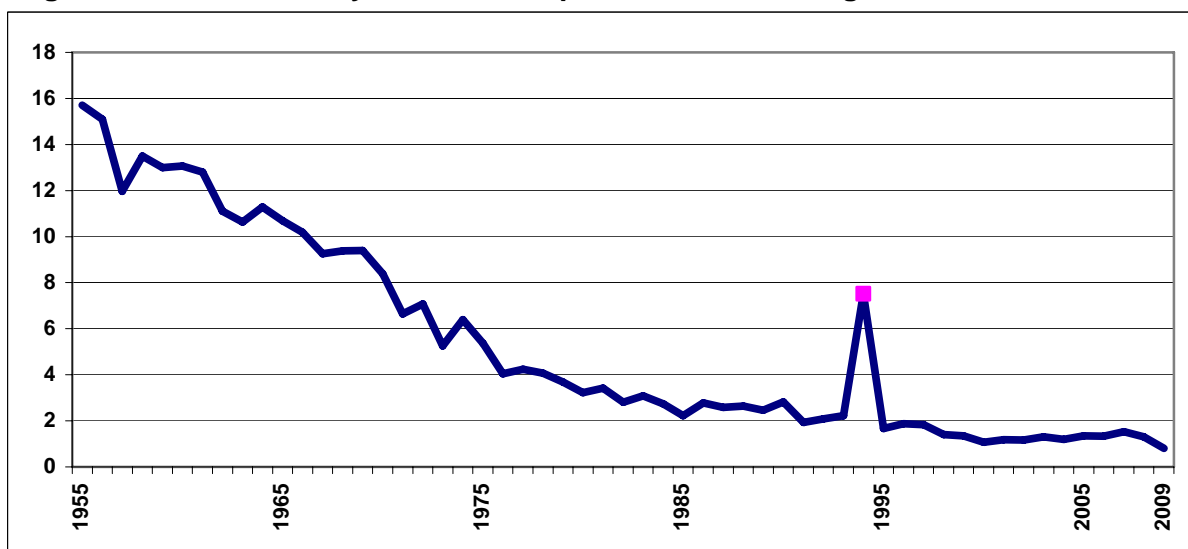

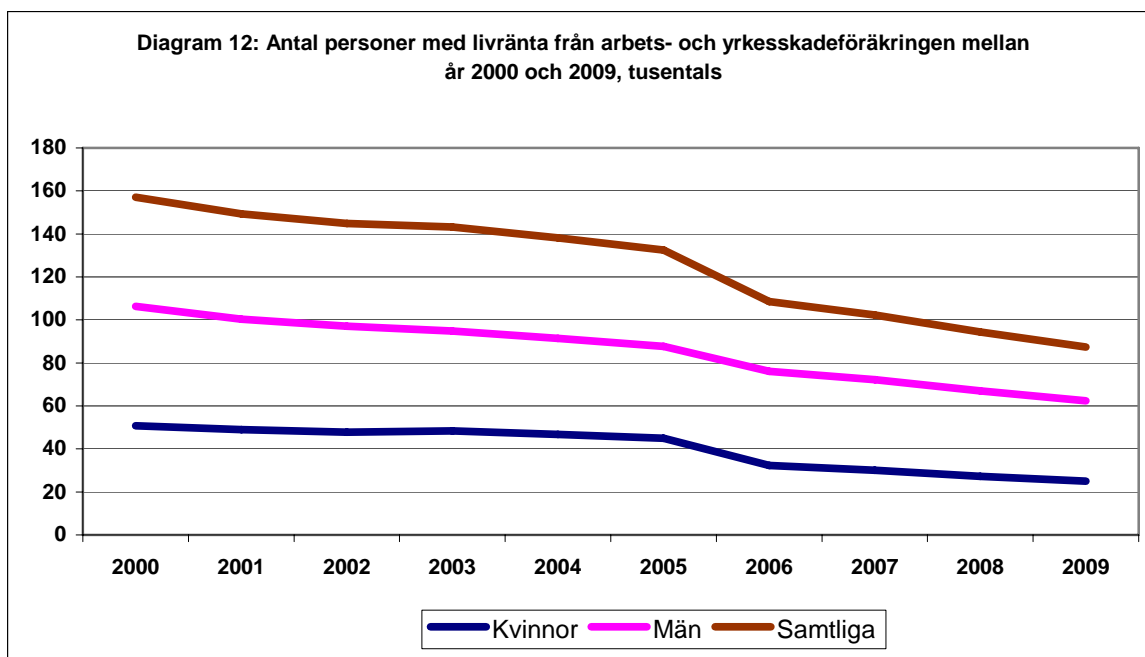
Diagram 11: Antal dödsolyckor i arbetet per 100 000 arbetstagare från 1955 till 2009

Arbetskadeförsäkringen

Personer som drabbas av arbetsskador kan ha rätt till ersättning enligt lagen om arbetskadeförsäkring. Till skillnad från sjukförsäkringen så har arbetskadeförsäkringen till syfte att ersätta 100 procent av inkomstförlusten.⁶ Ersättningen utgår antingen i form av livränta eller omställningslivränta och/eller barnlivränta om arbetstagaren avlider på grund av arbetsplatsolycka.

Ett mindre riskfyllt arbetsliv och striktare villkor i arbetskadeförsäkringen har medverkat till att allt färre beviljas livränta. Sedan år 2000 har antalet livräntor minskat från drygt 157 100 till 87 300. Av livräntetagarna är andelen kvinnor 28 procent. Få av de arbetsskadade återkommer till arbetslivet efter att livräntan har beviljats.⁷

Källa: Försäkringskassan

Livräntan ersätter inkomstförlusten vid ekonomisk invaliditet, det vill säga att den skadade har fått en sådan nedsättning av arbetsförmågan som leder till att han eller hon måste gå ned i arbetstid eller inte kan fortsätta i sitt yrke och därmed byta till något annat som ger lägre lön.

Livräntan kan högst bli 100 procent av 7,5 prisbasbelopp i årsinkomst, vilket motsvarar 26 500 kronor i månaden. Arbetskadeförsäkring ger emellertid ingen ersättning vid kortvarig nedsättning av arbetsförmågan eller så kallad medicinsk invaliditet som är kopplad till en kroppslig funktionsnedsättning på grund av skadan. Det är här avtalsförsäkringen Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA) kommer in i bilden. TFA finns i tre snarlika versioner, en för privatanställda arbetare och tjänstemän (TFA), en för kommun- och landstingsanställda (TFA-KL) och en som täcker statsanställda, det så kallade Personskadeavtalet (PSA).

⁶ Sjukförsäkringen syftar till att ge så kallat standardskydd, vilket vanligtvis anses motsvara mellan 80-90 procent av inkomsten, medan arbetskadeförsäkringen ska ge ett inkomstskydd enligt skadeståndsrättsliga principer vilket motsvarar 100 procent av inkomstförlusten.

⁷ Svärman, Fallucka eller trampolin, 2009, Premiss förlag

TFA försäkringarna ger ersättning för både medicinsk – och ekonomisk invaliditet. Ersättning utgår även för sjukvårdskostnader, sveda och verk, rehabilitering, begravningskostnader, förlust av underhåll till efterlevande samt särskilda olägenheter⁸.

Från 100 procent till 92 procent i ersättning vid arbetsskada

Tabell 6 och 7 visar ersättningsnivån för anställda vid kortvarig och varaktig nedsättning av arbetsförmågan på grund av arbetsskada. Arbetar man på en arbetsplats med kollektivavtal så blir ersättningsgraden omkring 96 procent vid kortvarig arbetsförmåga, medan man på de avtalslösa arbetsplatserna enbart får sjukpenning som högst motsvarar 77 procent av lönen. Vid varaktig arbetsförmåga blir ersättningsgraden cirka 92 procent för samtliga anställda med en inkomst under 26 500 kronor i månaden och 92 procent för alla som har en inkomst över detta tak och arbetar på en arbetsplats med avtal. Skillnaden i beskattning av lön och försäkringsersättning innebär följaktligen att arbetsskadade inte blir ekonomiskt skadelösa.

Leder arbetsskadan till sjukhusvård och invaliditet kan anställda på företag med avtal få ersättning för detta enligt exemplet i tabell 8. Motsvarande ersättning kan endast bli aktuell för anställda på avtalslösa arbetsplatser ifall företaget har tecknat en olycksfallsförsäkring eller om den anställde stämmer sin arbetsgivare i allmän domstol.

Tabell 6: Försäkringsskydd mot inkomstförlust vid arbetsskada som leder till 100-procentig arbetsförmåga under 150 dagar, bruttoersättning.

Inkomst	Anställda med kollektivavtal		Anställd utan kollektivavtal	
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000
Sammanlagd bruttoersättning, kr/månad	19 253 (96 %)	28 957 (97 %)	15 307 (77 %)	20 280 (68 %)

Beräkningen är baserad på 2010 års prisbasbelopp.

Tabell 7: Försäkringsskydd mot inkomstförlust vid arbetsskada som leder till 100 procentig varaktig arbetsförmåga, nettoersättning.*

Inkomst	Anställda med kollektivavtal		Anställd utan kollektivavtal	
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön efter skatt	15 706	22 746	15 706	22 746
Sammanlagd nettoersättning, kr/månad.	14 376 (92 %)	21 023 (92 %)	14 376 (92 %)	18 649 (82 %)

Nettoersättningsnivån är beräknad utifrån skattetabell 31 för 2010 och prisbasbeloppet för detta år.

Tabell 8: Försäkringsersättning för medicinsk invaliditet och sveda och värk på grund av arbetsskada, bruttoersättning.

Ersättningar från Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA).	Anställda med kollektivavtal	Anställda utan kollektivavtal
Ersättning för sveda och värk*	31 800	0
Ersättning för medicinsk invaliditet	213 900	0
Total ersättning	245 700	0

Exemplet utgår från antagandet att de skadade personerna är 50 år och blir invaliderade på grund av en arbetsolycka, men fortsätter att arbeta minst 25 procent efter olyckan kan följande ersättningar bli aktuella: Ersättning för sveda och värk är beräknat på sex månaders sjukhusvård för svåra skador (5 300 kr per månad x 6).

Kraftiga överskott i arbetsskadeförsäkringen

Den statliga arbetsskadeförsäkringen finansieras via arbetsskadeavgiften som ingår i arbetsgivaravgiften. Arbetsskadeavgiften motsvarar i dag 0,68 procent av företagets sammanlagda lönesumma. I likhet med sjukförsäkringen gör staten ett rejält överskott på arbetsskadeförsäkringen. Enligt Försäkringskassans prognos kommer försäkringen att gå med 23 miljarder kronor i överskott under de närmaste fyra åren.⁹ För att få balans mellan utgifter och avgifter bör avgiften sänkas från 0,68 procent till 0,33 procent. Ingen avgiftssänkning är aktuell, enligt regeringen.

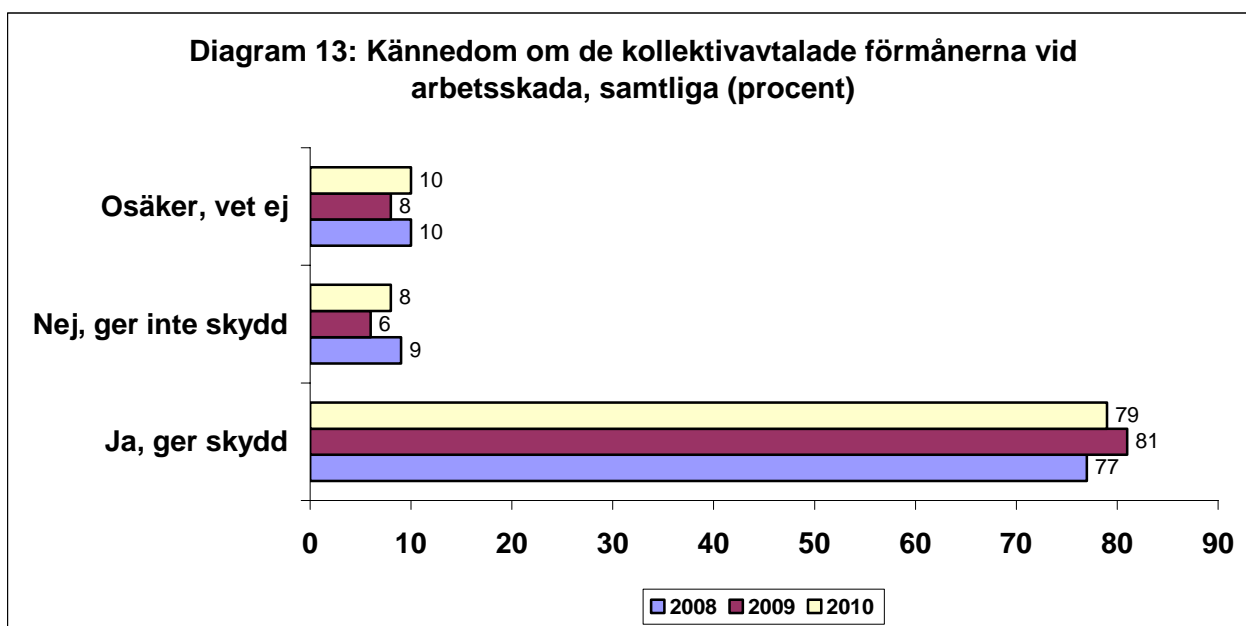
⁸ Ersättning för särskilda olägenheter lämnas bara i vid svåra skador som medför en mycket högre anspänning än vad som ersätts genom lyte och men.

⁹ Försäkringskassans budgetunderlag, del 2, 2010-02-17

Stor kännedom om försäkringsskyddet vid arbetsskada

Endast tre procent av de intervjuade har varit borta från arbetet på grund av arbetsskada minst två sammanhängande veckor under de senaste tre åren.

Inget annat försäkringsskydd är så vitt känt som skyddet vid arbetsskada. I likhet med våra tidigare undersökningar känner åtta av tio till detta skydd. Endast 8 procent tror att avtalen saknar motsvarande skydd. Medan 10 procent är osäkra om detta. Kännedomen är något högre bland män (83 %) än hos kvinnor (79 %) Kunskapsnivån bland de fackliga medlemmarna ligger runt 84 procent.

Tabell 9: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid arbetsskada? (procent)

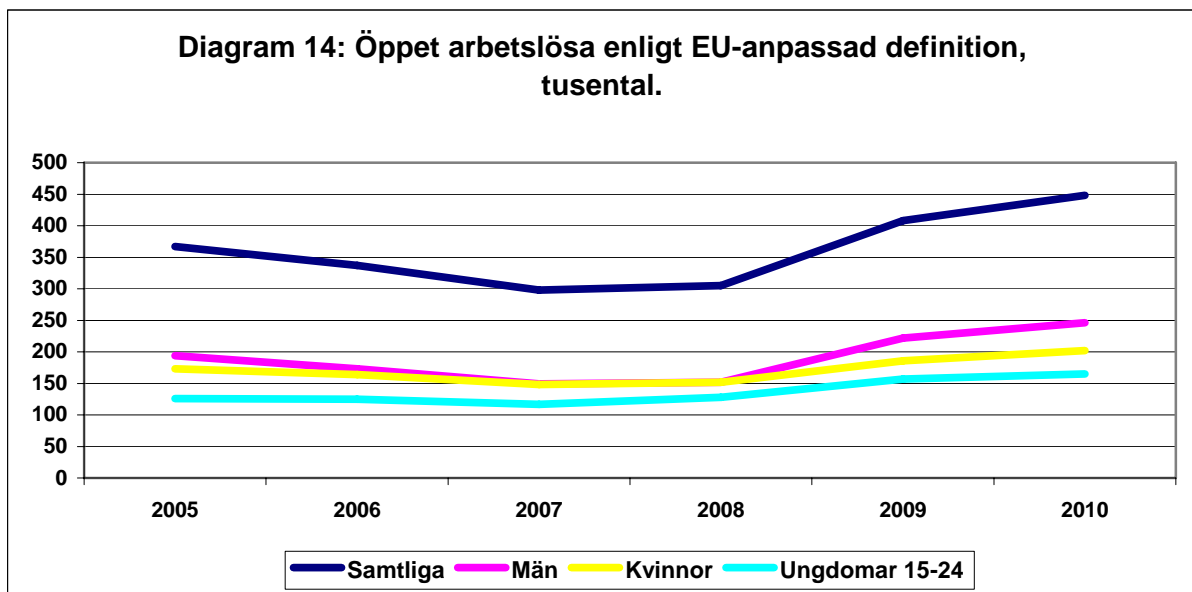
	År								
	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	77	9	10	81	6	8	79	8	10
Män	80	9	8	83	6	6	80	8	8
Kvinnor	74	9	12	79	6	10	77	8	11
Ålder 18-29	68	12	11	73	8	7	71	5	18
Ålder 30-44	82	9	8	84	6	8	80	9	9
Ålder 45-59	82	7	10	84	6	8	82	7	7
Ålder 60+	70	11	13	78	5	10	76	11	9
SACO	85	7	7	85	8	6	84	7	7
TCO	76	14	10	84	8	7	83	10	6
LO	85	4	1	89	3	6	83	8	7

Arbetsmarknaden och tryggheten vid arbetslöshet

Sammanfattning

- Endast 12 procent av de heltidsarbetslösa får en ersättning som motsvarar 80 procent av tidigare lön.
- För genomsnittslöntagaren motsvarar a-kasseersättningen 56 procent av tidigare nettolön.
- Åtta av tio tycker att ersättningen vid arbetslöshet är för låg.
- Knappt hälften känner till det kollektivavtalade skyddet vid arbetslöshet.
- Efterfrågan på "privat" a-kassa fortsätter att öka.

Från och med sommaren 2005 fram till första halvåret 2008 utvecklades den svenska arbetsmarknaden mycket starkt. Sysselsättningen slog rekord, arbetslösheten och antalet varsel minskade kraftigt. Hösten 2008 tvärnitade den globala finansmarknaden och konsekvenserna för den svenska arbetsmarknaden blev mycket kännbara. Mellan 2008 och 2009 steg arbetslösheten från 6,2 till 8,3 procent. I mars månad i år hade arbetslösheten ökat till 9,1 procent, vilket motsvarar 448 000 personer. I regeringens vårbudget beräknas att arbetslösheten i år kommer att stiga till 9,2 procent och sjunka till 8,8 procent nästa år. Först 2012 förväntar regeringen att arbetslösheten är nere i 6,7 procent.

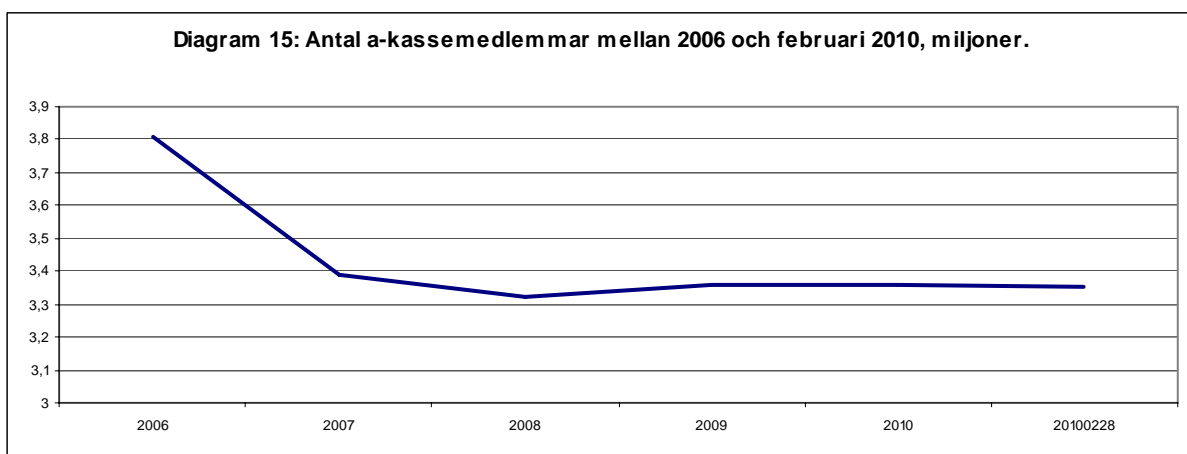
Källa: SCB, AKU

Förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen har varit omfattande de senaste åren. Bland annat har följande villkorsändringar genomförts:

- Sänkt ersättningstak från 720 till 680 kronor per dag.
- Införande av en ersättningsstrappa som innebär att ersättningen successivt sänks under arbetslöshetsperioden, från 80 procent till 65 procent av tidigare lön.
- Förlängning av den historiskt beräknade inkomsten, från 6 till 12 månader.
- Förlängd karenperiod från 5 till 7 vardagar.
- Höjd och differentierad a-kasseavgift.
- Endast 75 ersättningsdagar för deltidsarbetslösa.
- Särskilda aktivitetsstödsregler för personer som blivit utförsäkrade från sjukförsäkringen och deltar i introduktionsprogram hos Arbetsförmedlingen.

Arbetslöshetsförsäkringen har alltså blivit både dyrare och otryggare för individen. Villkorsskärpningarna har fått till konsekvens att många har sagt upp sitt medlemskap i arbetslöshetskassorna. Sedan år 2006 har mer än 450 000 lämnat a-kassorna. För att locka tillbaka tidigare medlemmar sänkte regeringen avgiften med 50 kronor i månaden och införde en tillfällig förkortning av medlemsvillkoret från 12 till 6 månader förra året. Effekten uteblev dock. Trenden för medlemsantalet pekar fortfarande svagt nedåt. Antalet medlemmar i A-kassan uppgick till 3,4 miljoner i början av mars i år. Det motsvarar 85 procent av samtliga anställda eller 75 procent av antalet sysselsatta i landet.

Arbetslöshetsförsäkringsavgiften varierar kraftigt mellan de olika a-kassorna. Högst avgift har Musikernas a-kassa med 444 kronor per månad och lägst har Finans- och försäkringsbranschens a-kassa och Akademikernas Erkända med 90 kronor per månad.

Källa: IAF

Ekonomisk trygghet vid arbetslöshet kräver mer än bara a-kassa

Vid arbetslöshet ger den inkomstbaserade arbetslöshetsförsäkringen en ersättning som motsvarar 75 procent av en lön på 20 000 kronor, medan ersättningsnivån endast blir 50 procent för den som har en lön på 30 000 kronor. Vid en genomsnittlig månadsinkomst på 25 000 blir nettoersättningen vid ett års arbetslöshet 56 procent.¹⁰ Och vid en månadsinkomst på 18 700 stiger nettoersättningen till 60 procent. Det innebär att arbetslöshetsförsäkringen är på god väg att reduceras till ett grundskydd. Ersättningsnivån kan emellertid höjas avsevärt ifall löntagaren omfattas av kollektivavtal.

De avtalade försäkringsförmånerna vid arbetslöshet uppvisar stor variation sinsemellan. Inom den privata sektorn omfattas alla anställda av omställningsstödet, medan endast anställda över 40 år har möjlighet att få kontantersättningen. Åldersgränsen för engångsbeloppet i AGF-KL för kommun- och landstingsanställda är 25 år och 45 år för den periodiska ersättningen. Den statliga avgångsersättningen gäller alla som varit anställda minst ett år. Utöver kontantersättningen innehåller flertalet kollektivavtal också ett så kallat omställningsstöd. Detta gäller emellertid inte kommun- och landstingsanställda. Stödet ger den anställde rätt till ett individuellt anpassat program för att underlätta möjligheterna att skaffa ett nytt arbete efter uppsägningen.

¹⁰ A-kasseersättningen vid 25 000 kr/mån är följande: 260 dagar x 680 kr ger 176 800 kr/år. Nettoersättning enligt skattetablell 31 för 2010 blir 130 734 kr/år. Nettolönen skulle ha blivit 231 552 kr/år. Enligt tidigare regler skulle a-kasseersättningen bli följande: 100 dagar x 720 kr + 160 dagar x 680 kr = 180 000 kr/år. Vid en månadsinkomst på 18 700 blir nettolönen 177 363 kr/år och nettoersättningen 200 dagar x 680 kr + 60 dagar x 595 – 33 356 kr i skatt.

De avtalade ersättningarna samordnas i regel med ersättningen från a-kassan så att den sammanlagda ersättningsnivån inte överstiger 80 procent av tidigare lön. Undantaget är ersättningarna som betalas ut som engångsbelopp från AGB till privatanställda arbetare och AGF-KL för kommun- och landstingsanställda. I tabell 10 har ersättningarna från AGB och AGF-KL slagits ut på 300 dagar, vilket förklarar varför mottagarna kan få en sammanlagd ersättning vid arbetslöshet över 80 procent av tidigare lön.

Tabell 10: Ersättningsnivån under de första 100 dagarna i arbetslöshet, bruttoersättning

Inkomst	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Sammanlagd ersättning, kr/månad	16 940 (85 %)	16 940 (56 %)	16 000 (80 %)	24 000 (80 %)	17 600 (88 %)	18 920 (63 %)	14 960 (75 %)	21 000 (70 %)	14 960 (75 %)	14 960 (50 %)

Beräknat på en person som är 40 år. AGB-beloppet (26 900/300 x 22) AGF-KL (20 000 x 0,3 x 6/300 x 22, samt 30 000 x 0,3 x 6/300 x 22).

Efter sänkningen av a-kassan har endast 12 procent av de heltidsarbetslösa en ersättning som motsvarar 80 procent av tidigare lön.¹¹ Genomsnittsansättningen under år 2009 var 13 376 kronor i månaden innan skatt. För personer med enbart grundbeloppet var ersättningen 5 676 kronor i månaden, brutto.¹² I början av 2000-talet hade 70 procent av de arbetssökande ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. År 2008 hade denna andel minskat till 55 procent. Endast 22 procent av de arbetssökande under 25 års ålder hade en arbetslöshetsersättning.¹³ Tendensen sedan 2008 är att allt färre omfattas av försäkringen.¹⁴

Att efterfrågan på kompletterande inkomstförsäkring vid arbetslöshet har ökat kraftigt under de senaste åren är inte överraskande mot denna bakgrund. Tidigare var det TCO - och SACO-förbunden som erbjöd sådana försäkringar för medlemmar med inkomster över ersättningstaket. Sedan år 2007 har även sju stycken LO-förbund startat motsvarande försäkringar, som i dag har 450 000 medlemmar försäkrade.

Inkomstförsäkringsmarknaden har vuxit kraftigt sedan 2004 då det endast fanns tre aktörer på marknaden. I dag finns det tio aktörer som uppskattningsvis försäkrar 1,7 miljoner personer. Drygt 100 000 av dessa har tecknats individuellt medan övriga har tecknats som grupp-försäkring via fackförbunden Priset på de individuella inkomstförsäkringarna ligger runt 250 till 460 kronor i månaden beroende på ersättningsnivå och antal ersättningsdagar, medan grupp-försäkringarna kostar mellan 20 - 50 kronor i månaden.¹⁵

¹¹ [http://www.samorg.org/so/\(tpulwcf1yzuhgx2lz4amhd45\)/Index.aspx?id=1087](http://www.samorg.org/so/(tpulwcf1yzuhgx2lz4amhd45)/Index.aspx?id=1087)

¹² IAF, Utbetalad ersättning per ersättningsdag år 2009

¹³ IAF, Arbetssökande med och utan arbetslöshetsersättning, 2009:7

¹⁴ Finanspolitiska rådet.

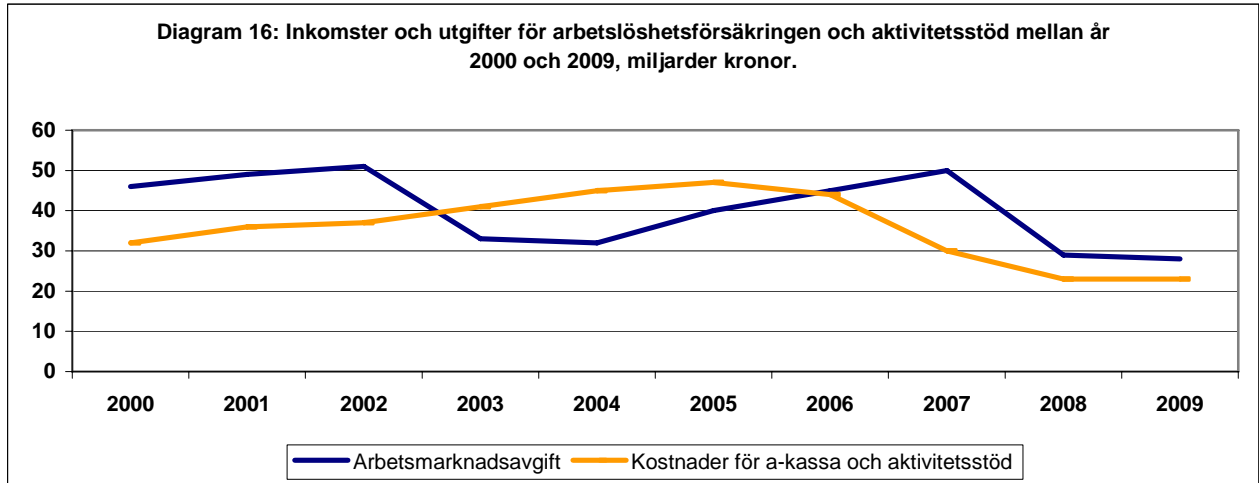
<http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.6c09f59d1287ef288f9800067863/Svensk+Finanspolitik+2010.pdf>

¹⁵ Risk och försäkring nr 16, år 2009

<http://www.iaf.se/upload/skrivelser/2010/PM%20kompletterande%20inkomstf%C3%B6rs%C3%A4kringar.pdf>

Höjd avgift ger kraftiga överskott i arbetslöshetsförsäkringen

Av diagram 16 framgår att arbetslöshetsförsäkringen har gått med överskott sedan 2006. Förra året blev överskottet 5 miljarder kronor. Detta trots att arbetsmarknadsavgiften sänktes år 2008 från 4,45 till 2,43 procent för att kompensera för höjningen av egenfinansieringsgraden av arbetslöshetsförsäkringen.

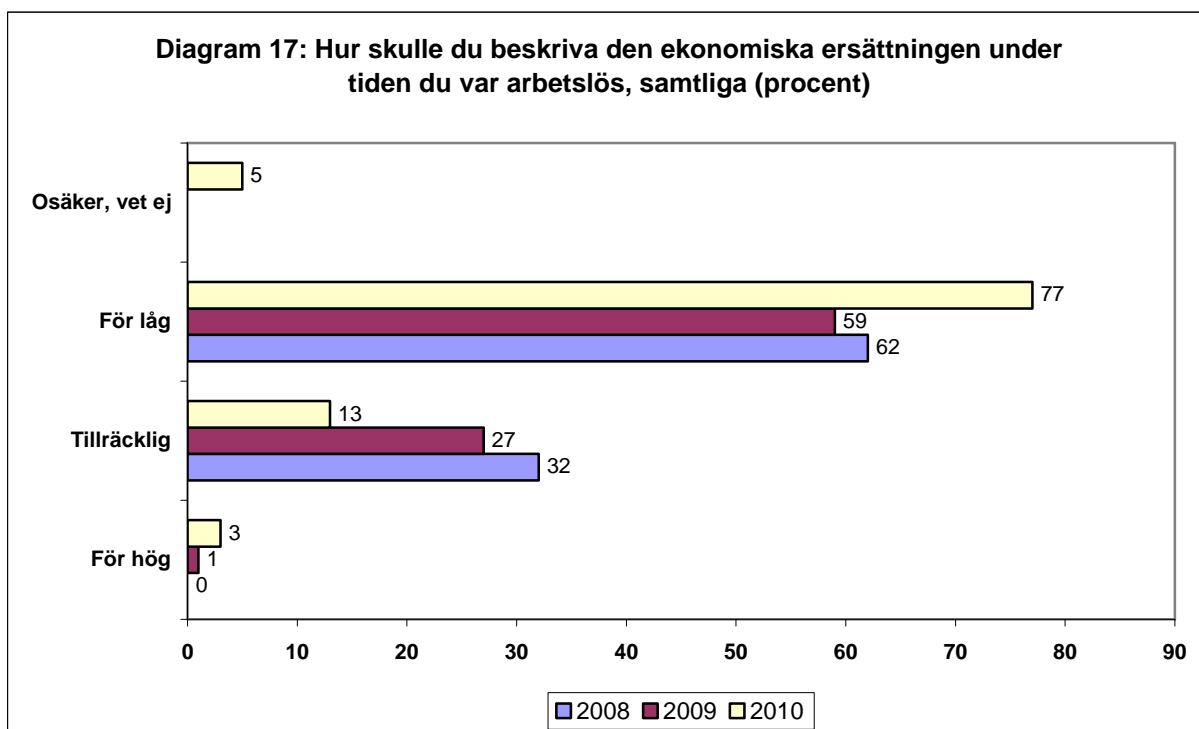
Källa: Ekonomistyrningsverket, Statsbudgetens utfall

Åtta av tio tycker att ersättningen vid arbetslöshet är för låg

Den allt besvärligare situationen på arbetsmarknaden ger tydligt avtryck i Folksam:s intervjuundersökning. I Välfärdstendens 2008 uppgav 5 procent av de förvärvsarbetande att de under de senaste tre åren varit arbetslösa i minst två sammanhängande veckor.

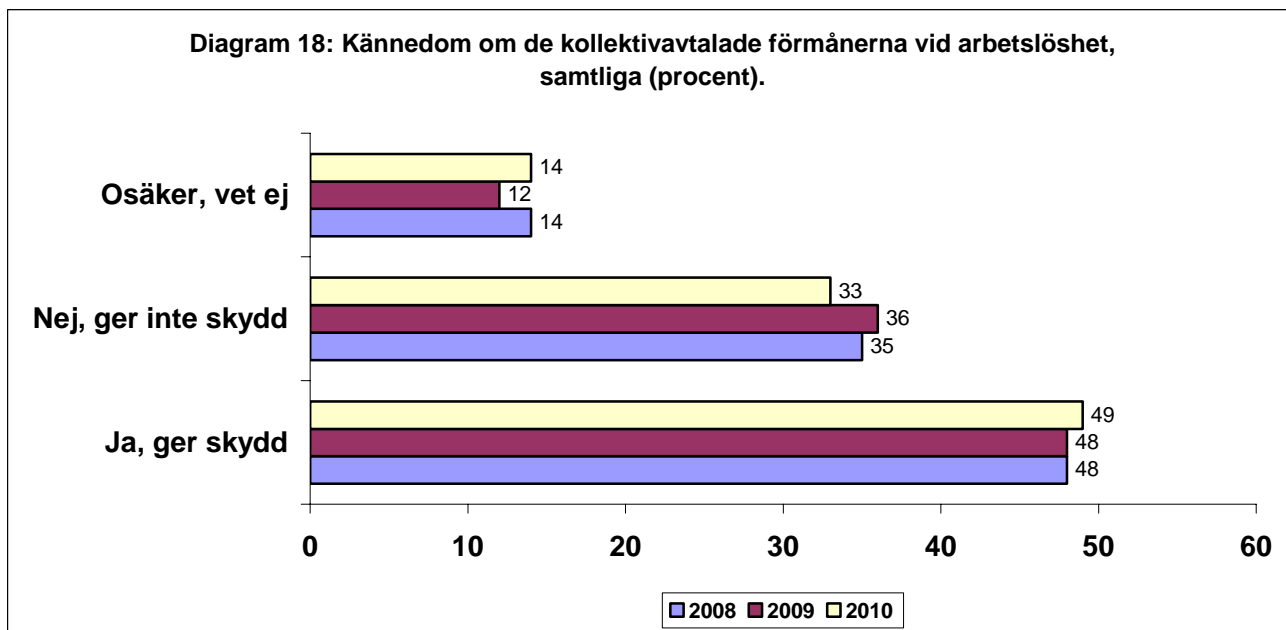
Motsvarande andel i årets undersökning har stigit till 8 procent. Nio procent av männen och sex procent av kvinnorna. Andelen arbetslösa bland LO:s medlemmar uppgår till 8 procent och till 5 procent hos TCO:s medlemmar och 3 procent hos SACO-medlemmarna.

Andelen personer med erfarenhet av arbetslöshet som tycker att den sammanlagda arbetslöshetsersättningen var tillräcklig har mer än halverats mellan åren 2008 och 2010, från 32 till 13 procent. Under samma period har andelen som tycker att ersättningen var för låg ökat från 62 till 77 procent. Andelen som tycker att ersättningen var för hög har ökat från 0 till 3 procent. En uppfattning som endast delas av män i åldern 30 till 44 år.

Låg kännedom om skyddet vid arbetslöshet

Inte mer än hälften av samtliga intervjuade känner till att kollektivavtalen innehåller försäkringsskydd för anställda som drabbas av arbetslöshet. Jämfört med tidigare undersökningsår så har kännedomen inte ökat, vilket är anmärkningsvärt med tanke på den besvärliga arbetsmarknadssituationen vi har haft under de senaste åren. Sex av tio LO-medlemmar känner till försäkringsskyddet, medan varannan av TCO:s och SACO:s medlemmar känner till det.

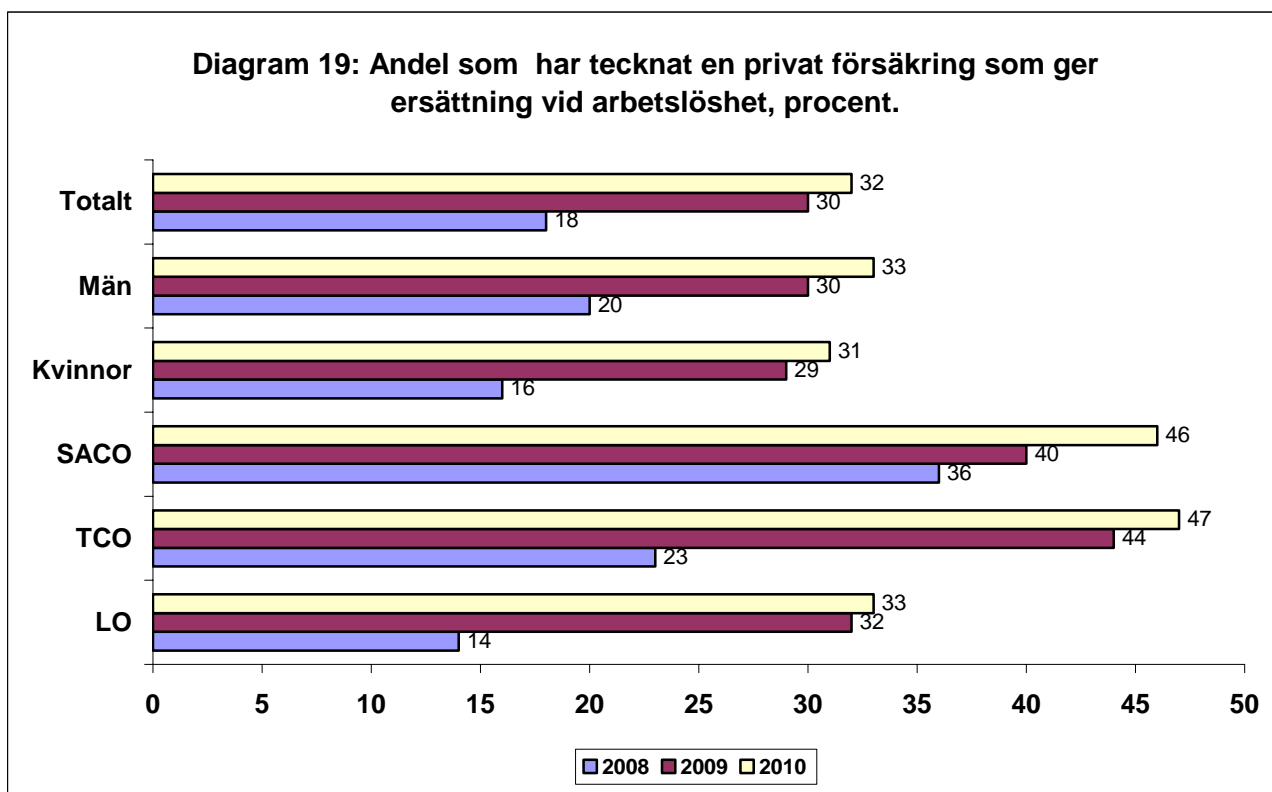

Tabell 11: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid arbetslöshet? (procent)

	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	48	35	14	48	36	12	49	33	14
Män	53	36	9	47	39	9	52	34	11
Kvinnor	43	35	19	48	33	14	46	33	17
Ålder 18-29	41	33	19	39	39	10	40	30	24
Ålder 30-44	45	40	13	46	40	12	49	37	12
Ålder 45-59	57	33	10	52	35	11	53	31	12
Ålder 60+	44	31	18	51	29	13	51	32	13
SACO	48	40	11	46	42	11	48	36	14
TCO	49	35	16	50	38	11	50	41	8
LO	54	33	13	58	30	11	60	27	12

Andelen med "privat" a-kassa fortsätter stiga, om än lugnare

Sedan 2008 har andelen personer med en privat inkomstförsäkring stadigt ökat, från 18 procent till 32 procent i år. Redan förra året kunde vi konstatera att andelen med inkomstförsäkring hade mer än fördubblats bland LO-medlemmarna. Även bland TCO-medlemmarna hade andelen nästan fördubblats. Sedan dess har ökningstakten avtagit. Vi kan dock fortfarande iakta en påtaglig ökning bland SACO:s medlemmar där andelen med en inkomstförsäkring sedan förra året har stigit från 40 till 46 procent. Idag har troligen merparten av de anställda som är med i facket och ligger över a-kassans ersättningstak en kompletterande privat inkomstförsäkring.

Tabell 12: Har du eller planerar du teckna en privat försäkring, antingen individuellt eller som grupp-försäkring genom facket, som ger ersättning vid arbetslöshet? (procent)

	2008		2009		2010	
	Har	Planerar	Har	Planerar	Har	Planerar
Totalt	18	6	30	6	32	5
Män	20	6	30	7	33	4
Kvinnor	16	5	29	5	31	6
Ålder 18-29	19	13	24	14	15	14
Ålder 30-44	22	6	32	7	39	4
Ålder 45-59	21	4	35	4	39	4
Ålder 60+	7	1	23	2	22	1
SACO	36	2	40	9	46	3
TCO	23	4	44	4	47	3
LO	14	6	32	4	33	2

Familjelivet och tryggheten vid föräldraledighet

Sammanfattning

- Anställda med kollektivavtal har 10 procentenheter högre ersättning vid föräldraledighet än anställda utan avtal.
- Staten förlorar 30 miljarder kronor på föräldraförsäkringen.
- Hälften av de förvärvsarbetande känner inte till de kollektivavtalade förmånerna vid föräldraledighet.

Den svenska föräldraförsäkringen är världsunik. Den ger föräldrarna rätt till ledighet i 480 dagar, 390 dagar med en ersättning som motsvarar 80 procent av lön upp till 35 700 kronor i månaden och 90 dagar på lägstanivån, 180 kronor per dag. Föräldraledigheten kan tas ut allt ifrån en åttondels dag till heldag och fram till barnet är 8 år eller slutat första klass. Sedan 2008 har föräldrar också möjlighet att få en så kallad jämställdhetsbonus på högst 13 500 kronor, i fall de delar föräldraledigheten lika emellan sig. Hittills har bonusen inte haft någon effekt på männens uttag av föräldrapenningsdagar.

Vid vård av sjukt barn har föräldrarna möjlighet att söka tillfällig föräldrapenning. Förmånen finns i fyra former, men ersättningen är densamma. Det vill säga 80 procent av inkomstförlusten upp till 26 500 kronor i månaden. Inget avdrag för karensdag görs.

De kollektivavtalade förmånerna vid föräldraledighet baseras inte på försäkringslösningar, utan betalas direkt av arbetsgivaren. Vanligtvis krävs det ett års anställning innan man har kvalificerat sig för föräldralön enligt avtal. De flesta avtalen ger en ersättning som motsvarar 10 procent av lönen under socialförsäkringstaket och 90 procent på lönedelar därutöver. Däremot skiftar ersättningsperioden. Statsanställda kan få ersättning i 360 dagar medan privatanställda arbetare och tjänstemän erbjuds 90 dagar med föräldralön. För den kommunala sektorn gäller föräldrapenningstillägg i 90 dagar med 10 % av lönebortfallet. Därutöver utbetalas utfyllnadslön över taket med 270 dagar med 80 %.

Vanligtvis utgår inga avtalsförsäkringsförmåner för anställda som är lediga på grund av vård av sjukt barn och har rätt till tillfällig föräldrapenning. Endast inom det statliga avtalsområdet förekommer detta. Där garanteras anställda 80 procent av lönen på lönedelar över ersättningstaket.

Tabell 13 visar att i samtliga grupper på arbetsmarknaden där kollektivavtal gäller utgår ersättningen på 87 procent av lönen under de tre första månaderna som föräldraledig. Saknas avtal eller motsvarande förmån blir ersättningen 77 procent av tidigare lön.

Tabell 13: Ersättningsnivå under de tre första månaderna som föräldraledig, bruttoersättning, år 2010.

Inkomst	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön										
Sammanlagd ersättning, kr/månad	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	15 300 (77%)	22 950 (77%)

Föräldraförsäkringen är en förlustaffär för staten

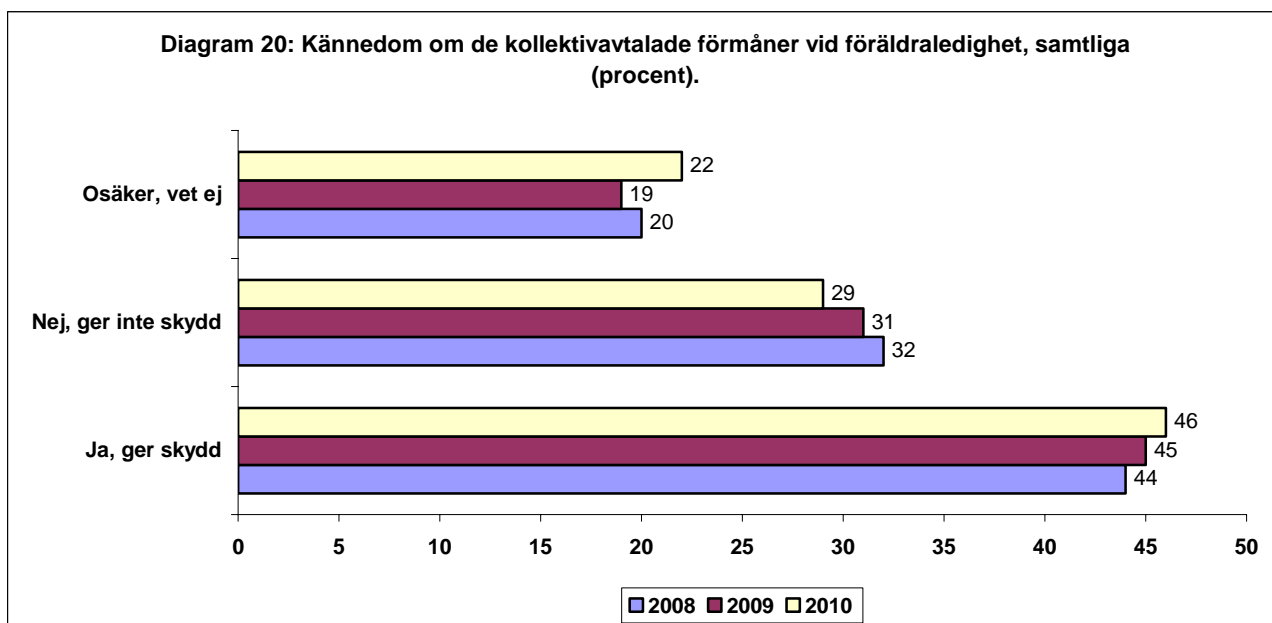
Föräldraförsäkringen är den enda inkomstbaserade socialförsäkringen som går med underskott. Mellan åren 1999 och 2003 blev det förvisso ett mindre överskott, men sedan dess har kostnaderna varit högre än avgiftsintäkterna. Det samlade underskottet för perioden år 2010 till år 2014 uppskattar Försäkringskassan till drygt 30 miljarder kronor.¹⁶ Med tanke på att barn och föräldraskap inte bör betraktas som en försäkringsbar skada anser Försäkringskassan att föräldraförsäkringsavgiften i arbetsgivaravgiften bör avskaffas. Istället bör förmånen finansieras via skattemedel.

¹⁶ Försäkringskassan, budgetunderlag del 2 , 2010-02-17

Inte ens hälften känner till ersättningsförmånerna vid föräldraledighet

Av samtliga som deltog i Folksamns intervjuundersökning hade 13 procent varit föräldralediga minst två veckor under de senaste tre åren. Föräldraledighet är vanligast i åldersgruppen 30-44 år där andelen uppgår till 29 procent. Nästan var femte SACO-medlem har varit föräldraledig under den aktuella perioden och var tionde medlem inom LO- och TCO-förbunden.

Kännedomen om kollektivavtalens förmåner vid föräldraledighet har ökat marginellt under perioden 2008 till 2010, från 44 till 46 procent. Tre av tio förvärvsarbetande personer tror att förmånen saknas. Var femte är osäker. Kännedomen är högst bland den yngre åldersgruppen 18-29 år där 57 procent känner till förmånerna. Bland fackliga medlemmar är kännedomen något högre än genomsnittet.

Tabell 14: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid föräldraledighet? (procent)									
	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	44	32	20	45	31	19	46	29	22
Män	45	35	17	46	34	16	44	32	21
Kvinnor	44	30	22	45	29	22	47	26	23
Ålder 18-29	57	19	17	58	18	13	58	17	20
Ålder 30-44	44	41	13	47	36	15	45	35	17
Ålder 45-59	41	37	21	39	37	22	44	29	23
Ålder 60+	40	23	30	43	26	23	39	25	32
SACO	49	38	12	48	36	16	52	33	13
TCO	44	36	19	46	39	14	47	36	15
LO	46	30	23	48	29	21	49	24	26

Döden och tryggheten för efterlevande

Sammanfattning

- Det offentliga efterlevandeskyddet är mer generöst för småbarnsfamiljer, än för par utan barn.
- Staten tjänar 33 miljarder kronor på att överskatta befolkningens dödlighet.
- Många anställda utan kollektivavtal risker vara "halvförsäkrade" jämfört med anställda med avtal.
- Sju av tio känner till det kollektivavtalade försäkringsskyddet vid dödsfall.
- Allt fler tecknar privata olycks- och dödsfallsförsäkringar.

Änkepensionssystemet avskaffades 1990 och ersattes med ett offentligt efterlevandeskydd i form av omställningspension, förlängd omställningspension, barnpension och efterlevandestöd till barn. Skyddet omfattar gifta och sammanboende med barn. Skyddet är mer generöst för småbarnsfamiljer, än för par utan barn.

Två former av efterlevandeskydd finns i avtalsförsäkringarna. Dels ett som är kopplat till avtalspensionen, dels en tjänstegrupplivsförsäkring (TGL). Den sistnämnda är obligatorisk för samtliga anställda på arbetsmarknaden som omfattas av kollektivavtal. Utformningen av avtalspensionssystemens efterlevandeskydd skiftar mellan avtalsområdena.

Förmånstagare till TGL är i regel maka/make, registrerad partner, sambo och barn. Ersättningen består av ett grundbelopp på högst 6 prisbasbelopp (254 400 kronor), ett barnbelopp på högst 2 prisbasbelopp (84 800 kronor) och begravningshjälp på 0,5 prisbasbelopp (21 200 kronor).

Efterlevandeskyddet i avtalspensionssystemen är obligatoriskt för offentligt anställda, men frivilligt för flertalet privatanställda. Familjepension för privata tjänstemän är emellertid ett undantag som omfattar alla med en lön som överstiger socialförsäkringssystemets ersättningstak.

Tabell 15 visar den sammanlagda ersättningsnivån när en familj drabbas av dödsfall. Beräkningarna baseras på följande antaganden. En förälder, som är 40 år, avlider och efterlämnar en maka och två barn i åldrarna 5 och 9 år. De privatanställda har inte valt efterlevandeskydd (återbetalningsskydd) i sin avtalspension. Vi antar att samtliga personer uppfyller gällande villkor i respektive avtalsförsäkring. Den sammanlagda ersättningen från TGL beräknas till 445 200 kronor. Vi antar att beloppet placeras och utbetalas månadsvis under 10 år.

Efterlevande till statsanställda får den högsta sammanlagda ersättningen vid dödsfall. Under de första tre åren efter dödsfallet får de efterlevande 127 procent av den avlidnes inkomst om han tjänade 20 000 kronor i månaden. Även kommun- och landstingsanställda som har lön under ersättningstaket kan räkna med en ersättningsgrad på över 100 procent av den avlidnes lön. Ersättningen skulle kunna bli ännu högre om de offentligt anställda även valt ett återbetalningsskydd för sin premiebestämda tjänstepension. Ersättningsgraden för privatanställda är 86 procent om man tjänade 20 000 kronor i månaden och 69 procent för de som tjänade 30 000 kronor i månaden.

Anställda på avtalslösa företag har endast rätt till ersättning från det offentliga efterlevandeskyddet och då blir den sammanlagda ersättningen vid dödsfall 67 procent om man tjänade 20 000 kronor i månaden och endast 56 procent vid en månadslön på 30 000 kronor.

Tabell 15: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	7 526	8 092	7 526	8 092	7 526	8 092	7 526	8 092	7 526	8 092
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 885	8 828	5 885	8 828	5 885	8 828	5 885	8 828	5 885	8 828
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	4 240	4 240	3 000	4 500	0	0	0	0
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	4 000	6 000	2 800	4 200	0	0	0	0
TGL, kr/månad	3 727	3 727	3 727	3 727	3 727	3 727	3 727	3 727	0	0
Total ersättning, kr/månad under de första	17 138	20 647	25 378	30 887	22 938	29 347	17 138	20 647	13 411	16 920
Ersättningens andel av den avlidnes lön	86 %	69 %	127 %	103 %	115 %	98 %	86 %	69 %	67 %	56 %

* Beräkning av efterlevandepensionsunderlaget: Fiktiv och faktisk pensionsbehållning för personerna med en månadsinkomst på 20 000: $(240\,000 \times 0,185 \times 25 + 799\,200 / 16,22)$ och för personerna med en månadsinkomst på 30 000: $360\,000 \times 0,185 \times 25 + 1\,198\,800 / 16,22$

Döden fortsätter att vara en vinstaffär för staten

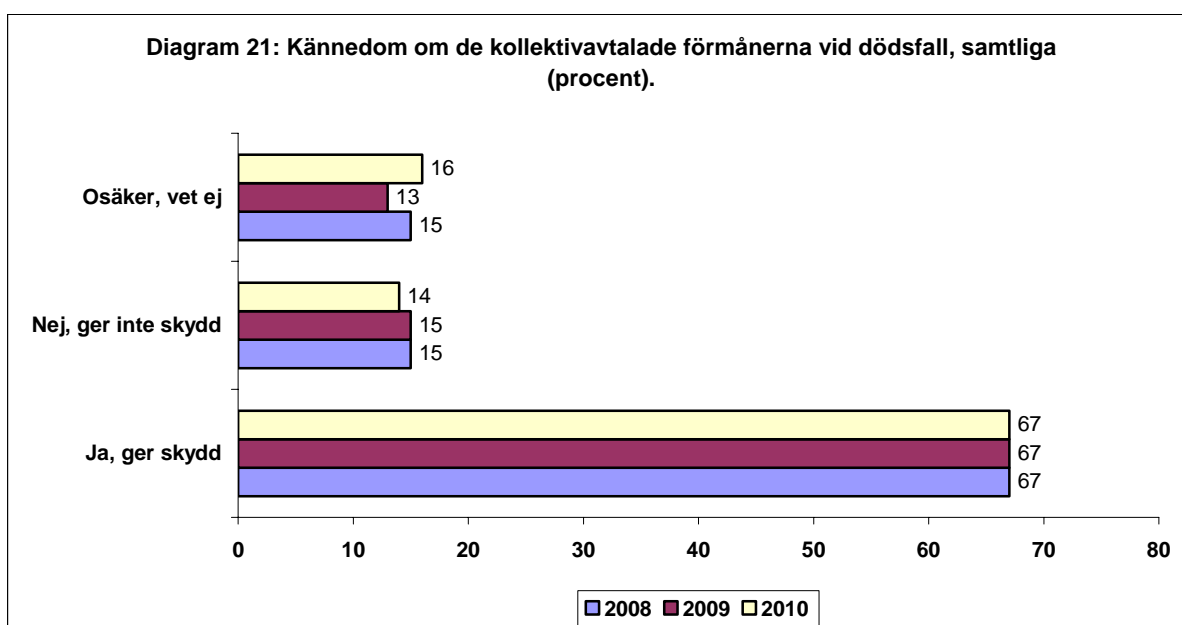
Sedan år 2000 har avgifterna för efterlevandepensionen genererat ett rejält överskott för staten. I år kommer systemet att kosta 15 miljarder kronor, men avgiftsintäkterna hamnar på 21 miljarder kronor. Under perioden 2010 till 2014 beräknar Pensionsmyndigheten överskottet till 33 miljarder kronor. Myndigheten föreslår därför att efterlevandepensionsavgiften som ingår i arbetsgivaravgiften sänks från 1,7 till 1,1 procent år 2011.¹⁷

¹⁷ Pensionsmyndigheten, Budgetunderlag (2010-02-24) sid 20.

Intresset för olycks- och dödsfallsförsäkring ökar igen

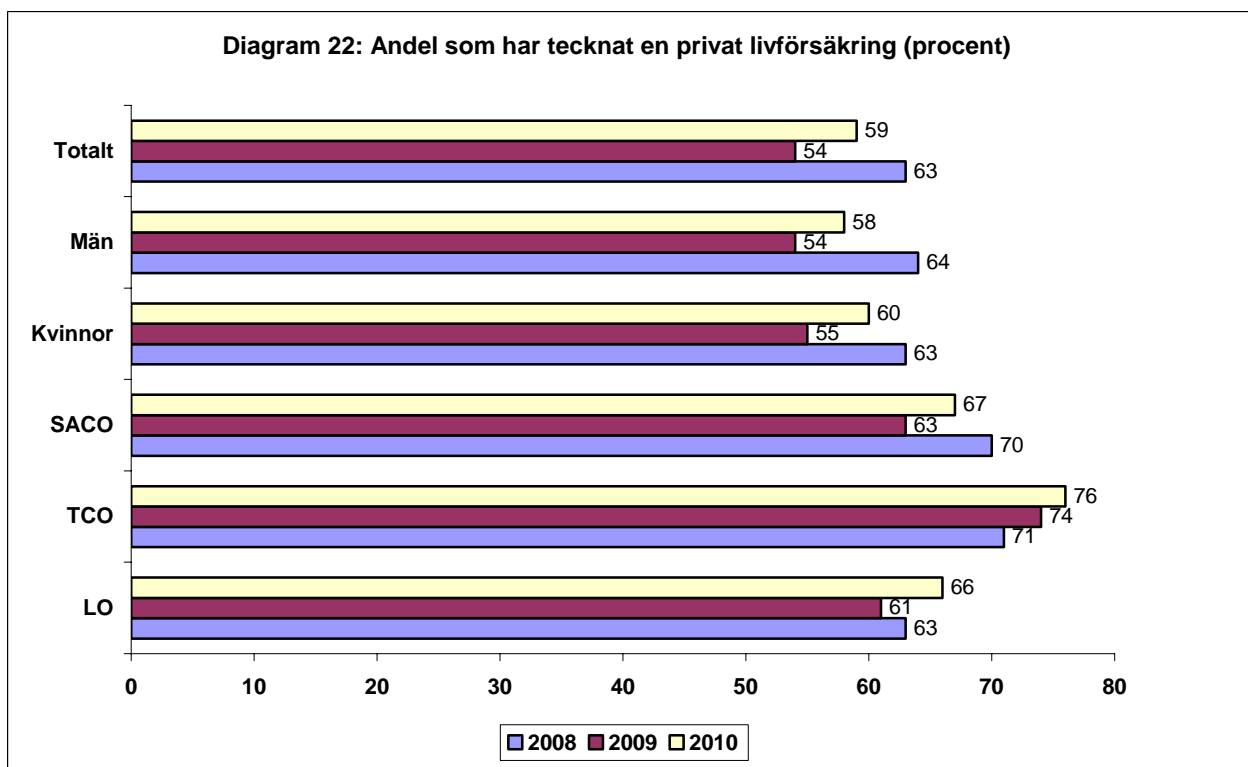
Två tredjedelar av samtliga intervjuade som deltog i Folksamns undersökning känner till att kollektivavtalen innehåller försäkringsskydd som utgår i samband med dödsfall. Denna andel har varit oförändrad sedan vi började med våra mätningar år 2008. Störst kännedom om förmånerna har personer som är organiserade inom LO-förbunden där 79 procent känner till skyddet. Motsvarande andel bland TCO:s medlemmar är 75 procent och 62 procent hos SACO:s medlemmar.

Andelen som har tecknat en olycks- och dödsfallsförsäkring har fluktuerat under den aktuella undersökningsperioden. Mellan åren 2008 och 2009 minskade andelen, från 63 till 54 procent. I år har andelen ökat till 59 procent. Något fler kvinnor än män har en olycks- och dödsfallsförsäkring. Till skillnad från övriga fackliga centralorganisationer har andelen med olycks- och dödsfallsförsäkring stigit kontinuerligt bland TCO:s medlemmar sedan år 2008 och uppgår nu till 76 procent. Medan teckningsgraden uppgår till två tredjedelar hos de två andra centralorganisationerna.

Tabell 16: Ger de kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid dödsfall? (procent)

	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	67	15	15	67	15	13	67	14	16
Män	68	16	13	68	17	11	68	15	15
Kvinnor	66	14	16	66	14	15	66	13	18
Ålder 18-29	50	21	21	47	20	22	54	15	26
Ålder 30-44	67	16	15	65	20	13	62	19	17
Ålder 45-59	75	12	13	77	11	9	73	10	14
Ålder 60+	71	12	11	72	11	11	74	9	13
SACO	63	22	14	67	18	14	62	22	15
TCO	66	17	16	73	15	12	75	12	12
LO	80	8	10	78	11	9	79	9	10

Tabell 17: Har du eller planerar du teckna en privat försäkring som ger ersättning till efterlevande

	2008		2009		2010	
	Har	Planerar	Har	Planerar	Har	Planerar
Totalt	63	4	54	5	59	4
Män	64	4	54	5	58	4
Kvinnor	63	4	55	4	60	5
Ålder 18-29	50	11	32	9	29	13
Ålder 30-44	71	5	58	7	67	5
Ålder 45-59	70	1	61	2	63	2
Ålder 60+	52	1	57	3	59	1
SACO	70	4	63	5	67	2
TCO	71	2	74	3	76	2
LO	63	2	61	4	66	2

Ålderdomen och tryggheten som pensionär

Sammanfattning

- Den totala pensionsnivån för anställda med kollektivavtal beräknas till 66 procent av slutlönen, medan anställda utan avtal endast får hälften av slutlönen i pension.
- Sex av tio känner till den kollektivavtalade pensionen.
- Efterfrågan på privata pensionsförsäkringar ökar återigen.

För elva år sedan infördes det nuvarande allmänna pensionssystemet, som bygger på livsinkomstprincipen. Ju mer man arbetar och tjänar desto mer pengar spar man på sitt pensionskonto. På alla inkomster av tjänst upp till 31 800 kronor i månaden betalar man en avgift på 18,5 procent. Den största delen, 16 procent, bokförs på varje pensionssparares individuella konto, men pengarna används av staten för att betala pensionerna åt dagens pensionärer. Resterande del, 2,5 procent, överförs till pensionsspararnas egna konton i premiepensionssystemet. Ansvaret för värdeutvecklingen på dessa pengar ligger helt i våra egna händer som pensionssparare. Vi förväntas att aktivt placera vårt kapital i några av systemets närmare 800 fonder så att avkastningen blir så hög som möjligt. Avstår vi från detta val, placeras kapitalet i den statliga årskullsförvaltningsalternativet från och med den 24 maj 2010.

Parallellt med förändringarna av det allmänna pensionssystemet har de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen successivt övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Framöver kommer inte antalet tjänsteår och slutlön avgöra pensionsnivån, utan avkastningen på inbetalda avgifter. Tjänstepensionsförvaltarna har därför byggt upp valsystem där anslutna pensionssparare kan välja mellan olika fonder och traditionella pensionsförsäkringar.

Tabell 18, som baseras på KPA:s pensionsberäkningsverktyg, visar att den totala pensionen blir drygt 67 procent av slutlönen för anställda som omfattas av kollektivavtal. Anställda som står utanför dessa avtal får endast en pension som motsvarar hälften av deras slutlön. För låg- och medelinkomsttagare utgör tjänstepensionen ungefär 20 till 25 procent av den totala pensionen. Denna andel ökar till 40-50 procent för höginkomsttagarna.

En rimlig pension bör ligga på 70 procent av slutlönen. Då har man goda möjligheter att bibehålla sin erhållna standard som pensionär. För anställda med kollektivavtal finns det goda utsikter att nå denna nivå ifall man jobbar heltid i minst 40 år och aktivt väljer prisvärda premie- och tjänstepensionsfonder samt sparar i någon form, såsom pensionssparande, fonder och boendet.

Tidigare i år publicerade Folksam rapporten Vad blev det för pension 2010 där vi visar att den totala pensionen minskar överraskande snabbt och kraftigt för nyblivna pensionärer.¹⁸ Detta gäller i synnerhet för kvinnor. Den totala pensionen som andel av slutlönen minskar från 86 procent för personer födda 1938 till 81 procent för personer födda 1942. Minskningen för kvinnorna är iögonfallande. Deras pensionsnivå minskar från 87 till 80 procent av slutlönen under samma period. Motsvarande minskning för männen är 3 procentenheter, från 85 till 82 procent. Orsaken är att den allmänna pensionen har minskat från 61 till 54 procent av slutlönen. Tjänstepensionens andel av slutlönen har istället ökat med från 17 procent av slutlönen för 1938:orna till 19 procent för 1942:orna. Andelen med tjänstepension har också ökat, från 90 till 92 procent. Medan den privata pensionens andel av slutlönen ligger på drygt

¹⁸ <http://trygghetsspanarna.folksamblogg.se/rapporter/>

7 procent för respektive årskull, trots att andelen som sparar privat har ökat från 41 till 48 procent.

Kommande generationer måste däremot räkna med en väsentlig lägre pensionsnivå än 40-talisterna om de vill eller måste gå i pension vid 65 års ålder. Är man född på 70-talet eller senare kommer den allmänna pensionen i bästa fall motsvara hälften av slutlönen. Därmed kommer tjänstepension via arbetet och eget sparande spela en allt mer avgörande roll för att morgondagens pensionärer ska kunna bibehålla standarden.

Situationen är avsevärt kärvare för personer som saknar av tjänstepensionsavtal. En person som tjänar 20 000 kronor i månaden skulle behöva spara minst 1 300 kronor i månaden i ett privat pensionssparande under 30 år för att nå en pensionsnivå som en tjänstepension kan ge.

Tabell 18: Pensionsprognos för personer som är 41 år och varit anställda inom samma sektor sedan 1990¹⁹. Personerna har för avsikt att gå i pension vid 65 år. Ersättning kr/månad. Bruttoersättning

Inkomst	Privatanställd arbetare (SAF-LO)		Statsanställd (PA03)		Kommun- och landstingsanställd (KAP-KL)		Privatanställd tjänsteman (ITP)		Anställd utan kollektivavtal	
Månadslön i dag	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön vid 65 år (slutlön)	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815
Allmän pension	11 628	17 005	11 628	17 005	11 628	17 005	11 628	17 005	11 628	17 005
Tjänstepension	3 480	5 220	3 774	5 661	3 578	5 314	3 470	5 205	0	0
Total ersättning	15 108	22 225	15 402	22 666	15 206	22 319	15 098	22 210	11 628	17 005
Andel av slutlön	67 %	66 %	67 %	67 %	67 %	66 %	67 %	66 %	52 %	50 %

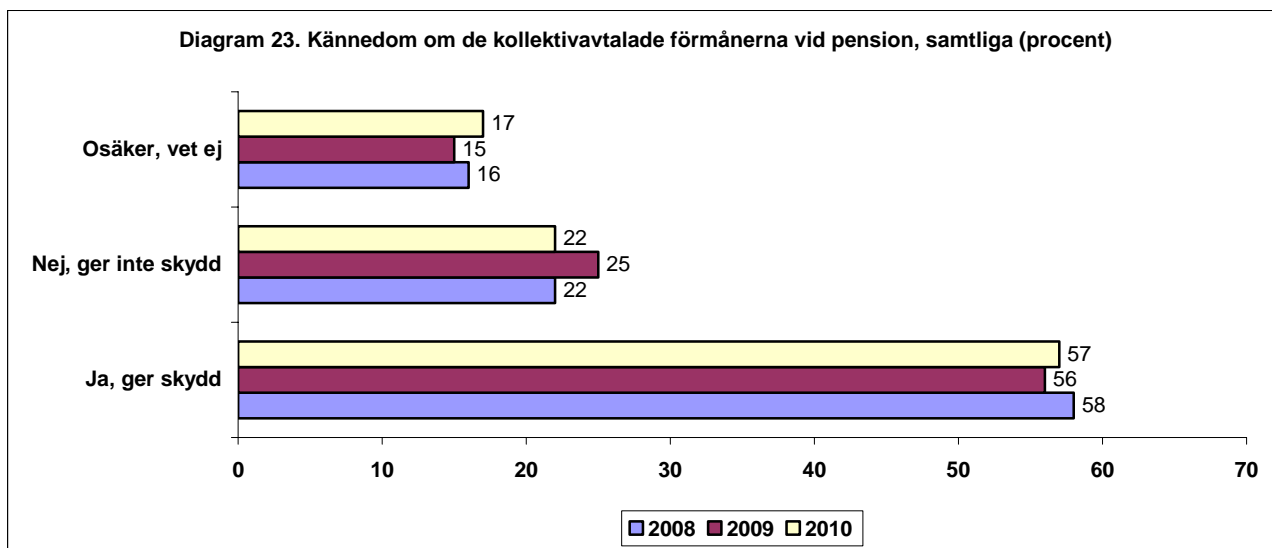
Pensionsrätt även vid sjukdom, arbetsskada och föräldraledighet

Anställda med kollektivavtal omfattas av en så kallad premiefrielseförsäkring som träder in och betalar pensionspremien till tjänstepensionen ifall han eller hon skulle bli sjuk, arbetsskadad eller ta ut föräldraledighet. Om exempelvis en förälder (Avtalspension SAF-LO) med en månadslön på 20 000 är föräldraledig i 6 månader betalar premiefrielseförsäkringen in en sammanlagd pensionspremie på 4 920 kr till tjänstepensionskonto. Under en spartid på 30 år och med en antagen värdeutveckling på 3 procent kommer detta belopp att växa till 11 600 kronor i dagens penningvärde.

¹⁹ Pensionsprognos enligt KPA:s pensionsberäkningsverktyg, se www.kpa.se

Fyra av tio känner inte till kollektivavtalens tjänstepensionslösningar

Sedan Folksam började med Valfärdstendens 2008 har kännedomen om kollektivavtalens pensionsförmåner bland de förvärvsarbetande legat runt 58 till 56 procent. I år uppgår andelen till 57 procent. Av SACO-medlemmarna är det 63 procent som känner till de kollektivavtalade pensionsförmånerna medan motsvarande andel hos LO:s medlemmar är 61 procent och 60 procent av TCO:s medlemmar. Närmare 40 procent av de förvärvsarbetande tror antingen att kollektivavtalen inte innehåller några pensionsförmåner eller är osäkra därom.

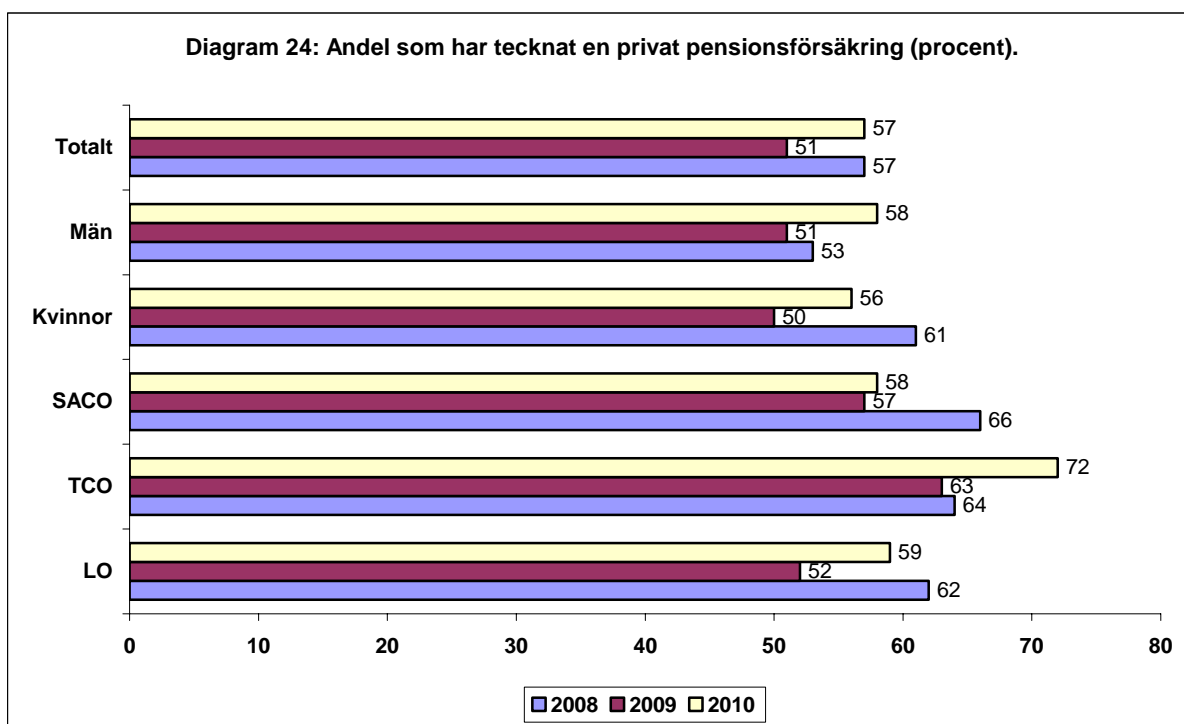

Tabell 19: Ger kollektivavtalet ett försäkringsskydd vid pension? (procent).

	2008			2009			2010		
	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker	Ja	Nej	Osäker
Totalt	58	22	16	56	24	15	57	22	17
Män	58	25	13	57	26	13	55	26	16
Kvinnor	57	20	20	55	23	17	60	18	18
Ålder 18-29	61	11	20	53	21	14	51	19	25
Ålder 30-44	59	24	16	58	24	16	60	20	17
Ålder 45-59	60	24	15	60	24	14	61	21	15
Ålder 60+	50	27	15	50	28	15	52	30	15
SACO	65	21	14	63	22	15	63	22	14
TCO	62	20	17	60	26	13	60	26	12
LO	57	25	17	60	22	16	61	21	16

Allt fler unga planerar att skaffa en privat pensionsförsäkring

Andelen förvärvsarbetande personer som har tecknat en privat pensionsförsäkring uppgår till 57 procent i årets undersökning. Jämfört med förra året är det en ökning, men om vi jämför med resultatet från 2008 är det en återhämtning. De flitigaste pensionsspararna hittar vi bland TCO:s medlemmar där 72 procent har tecknat en pensionsförsäkring, medan motsvarande andel hos LO-medlemmarna är 59 procent och 58 procent hos SACO-medlemmarna. I åldersgruppen 18-29 år hittar vi den högsta andelen personer som planerar att teckna en pensionsförsäkring, 23 procent, vilket kan jämföras med att den genomsnittliga andelen som ligger på 7 procent.

Tabell 20: Har du eller planerar du teckna en privat försäkring som ger ersättning vid pension? (%)

	2008		2009		2010	
	Har tecknat	Planerar teckna	Har tecknat	Planerar teckna	Har tecknat	Planerar teckna
Totalt	57	7	51	6	57	7
Män	53	7	51	7	58	5
Kvinnor	61	7	50	5	56	9
Ålder 18-29	33	17	23	18	23	23
Ålder 30-44	63	11	59	7	63	9
Ålder 45-59	65	2	58	2	65	2
Ålder 60+	55	0	49	1	58	1
SACO	66	7	57	8	58	11
TCO	64	3	63	4	72	4
LO	62	5	52	5	59	4

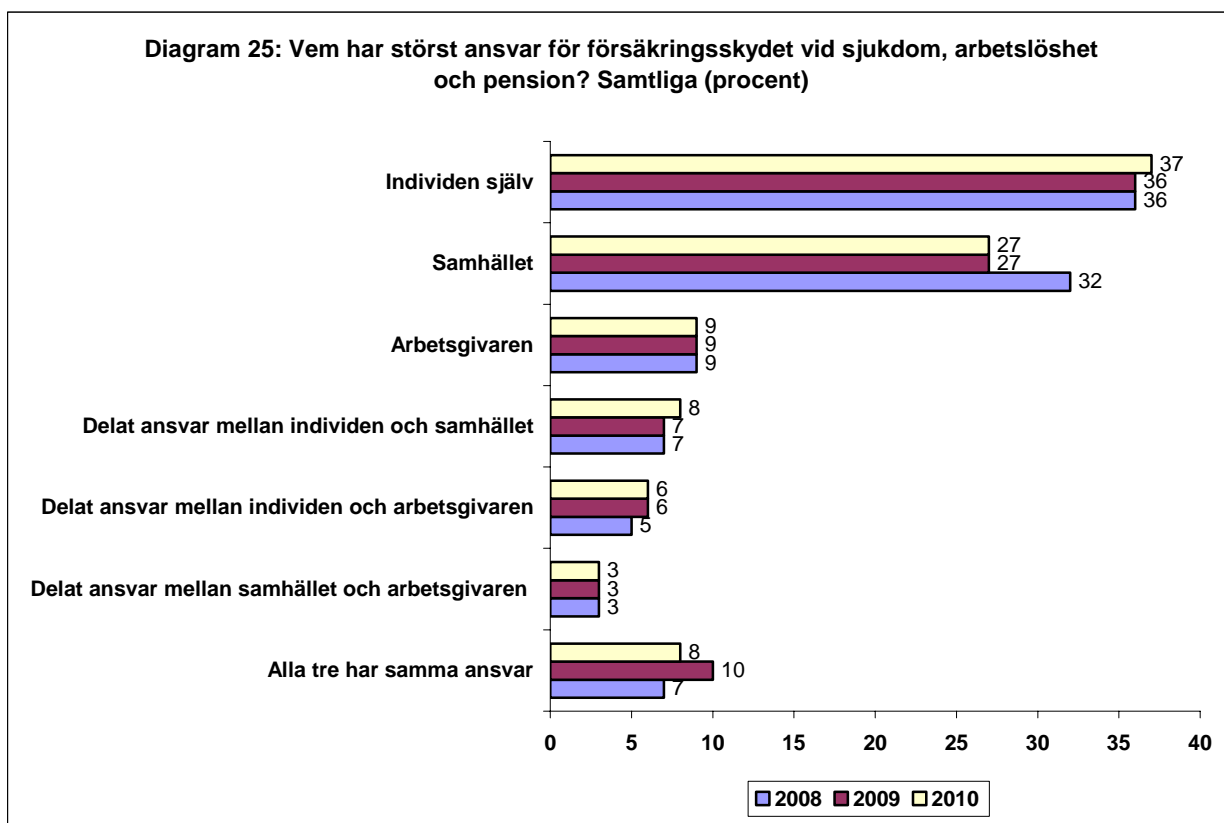
Förtroendet för den offentliga välfärden

För att skapa oss en uppfattning om de förvärvsarbetande personernas generella värderingar och förtroende för den offentliga välfärden har vi sedan 2008 ställt fem frågor till samtliga intervjuade. Frågorna berör försäkringsskydd, sjukvård och äldreomsorg.

Individen, inte samhället har störst ansvar för tryggheten vid arbetsförmåga

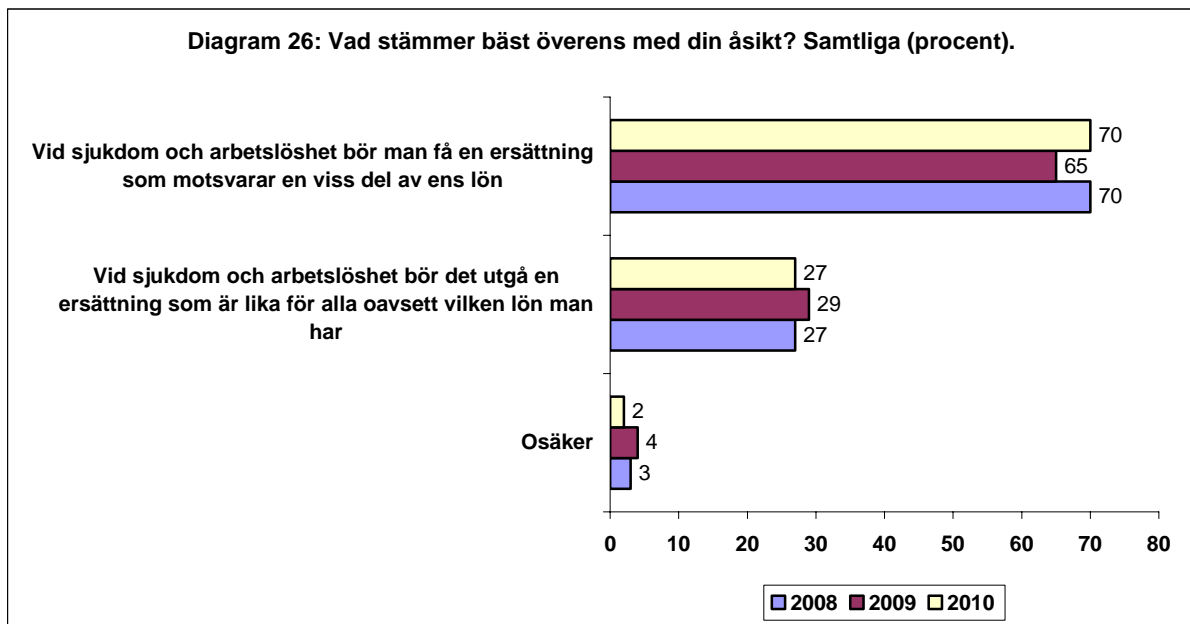
Vem har störst ansvar för försäkringsskyddet vid arbetsförmåga och pension? Individen själv, svarar 37 procent av de intervjuade. En andel som har varit stabil sedan vi inledde rapportserien Välfärdstendens. Förra året minskade andelen som tycker att samhället har störst ansvar för ovanstående försäkringsskydd, från 32 till 27 procent, en andel som är oförändrad i årets undersökning.

Var tionde förvärvsarbetande tycker att ansvaret för försäkringsskyddet ska delas mellan individen, arbetsgivaren och samhället. Den individualistiska uppfattningen har starkast stöd hos SACO-förbundens medlemmar där 44 procent stöder den ståndpunkten. Förra året gav 30 procent av deras medlemmar uttryck för denna uppfattning. Lägst stöd för den individualistiska uppfattningen hittar vi hos LO-förbundens medlemmar (31 procent) och hos personer i åldersgruppen 45 – 59 år (34 procent). Bland TCO-förbundens medlemmar hittar vi det starkaste stödet för att samhället ska ha störst ansvar för försäkringsskyddet, 31 procent, medan 27 procent av SACO-medlemmarna och 26 procent av LO-medlemmarna tycker detsamma.

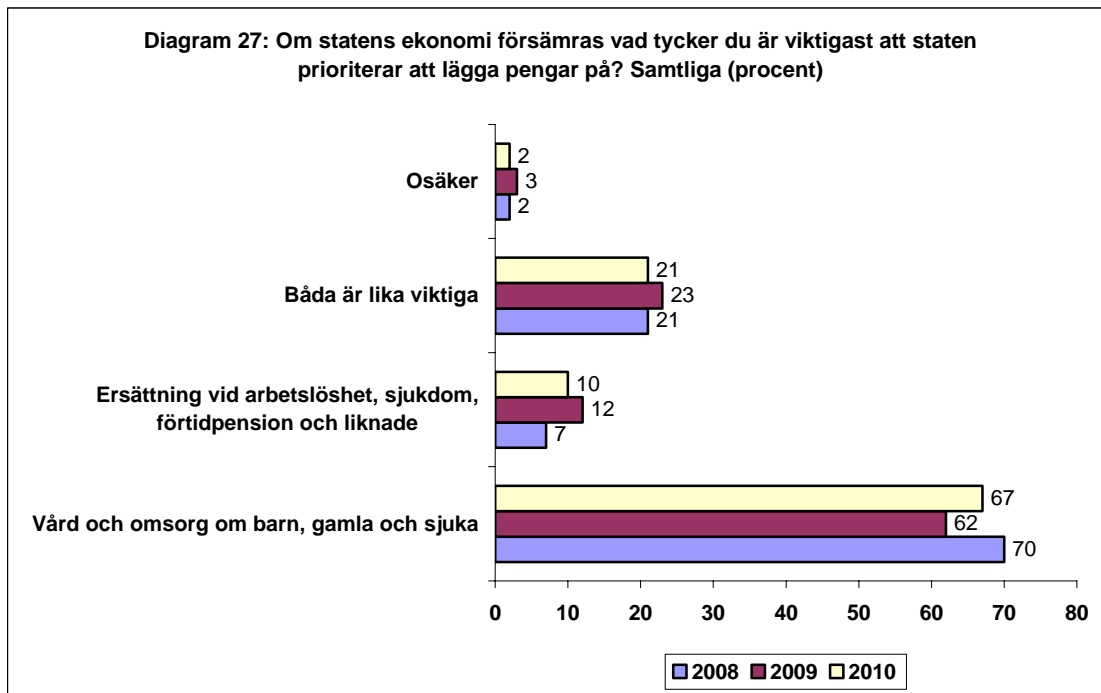
Få gillar grundtrygghetsmodellen

Av diagram 26 framgår att 70 procent av de förvärvsarbetande tycker att ersättningen vid sjukdom och arbetslöshet ska stå i proportion till lönen, det vill säga inkomstbortfallsprincipen. Stödet för denna åsikt har därmed pendlat tillbaka till samma nivå som uppnåddes år 2008. Andelen förvärvsarbetande som tycker att ersättningen ska vara lika för alla, den så kallade grundtrygghetsmodellen, har också återgått till samma nivå som år 2008, 27 procent. Starkast stöd för inkomstbortfallsprincipen finner vi bland högavlönade och tjänstemän (80 procent), medan grundtrygghetsmodellen har starkast stöd bland LO-medlemmarna (34 procent) och personer i åldersgruppen över 60 år (32 procent).

Vid kris bör vård och omsorg prioriteras

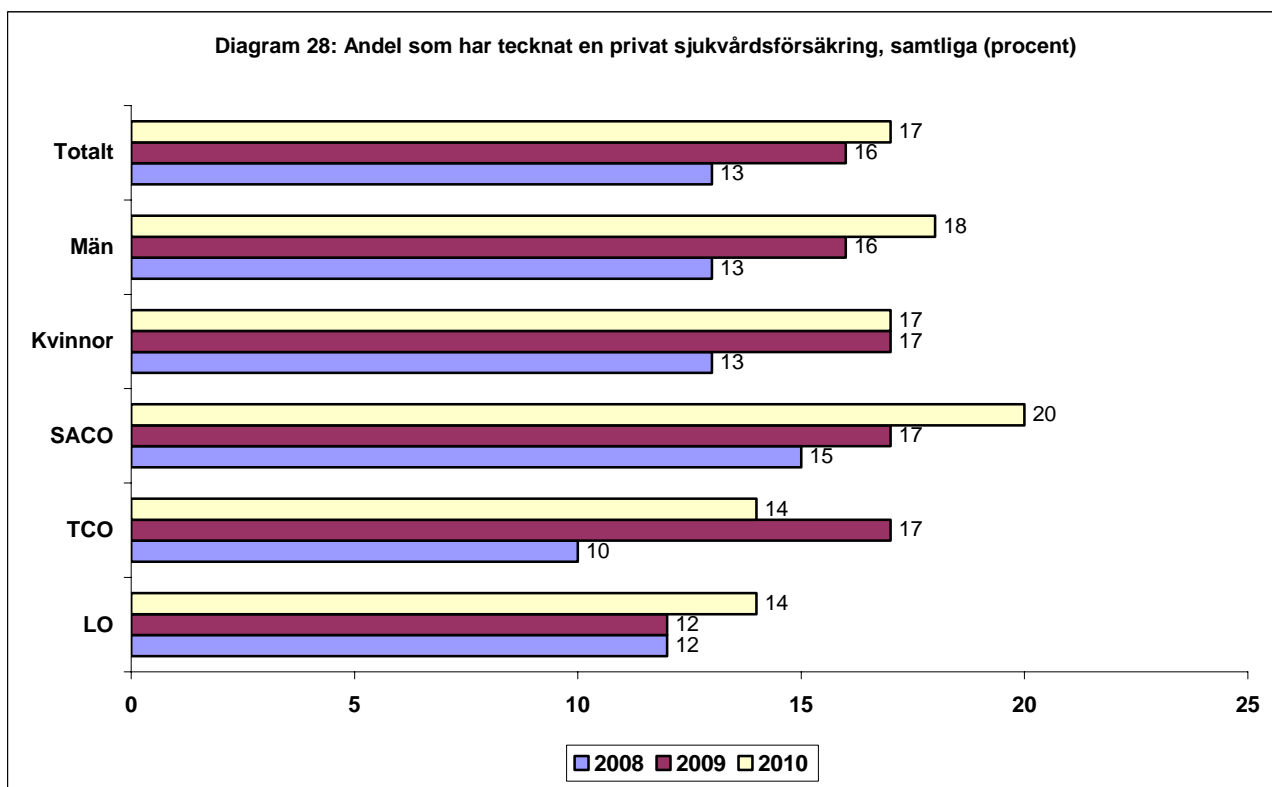
Vård och omsorg är viktigast att prioritera ifall statens ekonomi försämras. Det är en åsikt som har varit starkt förankrade bland de förvärvsarbetande sedan vi presenterade den första upplagan av Välfärdstendens 2008. Det tycker 67 procent av de medverkande i vår undersökning (se diagram 27). Stödet för åsikten att prioritera ersättning vid arbetslöshet, sjukdom och förtidpension och liknande har minskat från 12 till 10 procent. En femtedel av de förvärvsarbetande tycker att båda är lika viktiga att prioritera. Starkast stöd för att prioritera sjukvård och omsorg hittar vi bland personer i åldersgruppen 30 – 44 år, där andelen uppgår till 74 procent.

Andelen med privat sjukvårdsförsäkring ökar sakta men säkert

Sedan år 2008 har andelen förvärvsarbetande personer som har en sjukvårdsförsäkring ökat från 13 till 17 procent. Intresset för att teckna en sjukvårdsförsäkring är störst bland personer i åldersgruppen 30-44 år där 15 procent planerar att skaffa en sådan försäkring. Flest försäkrade finner vi bland SACO-förbundens medlemmar där 20 procent har en sjukvårdsförsäkring. Andelen bland TCO:s och LO:s medlemmar uppgår till 14 procent.

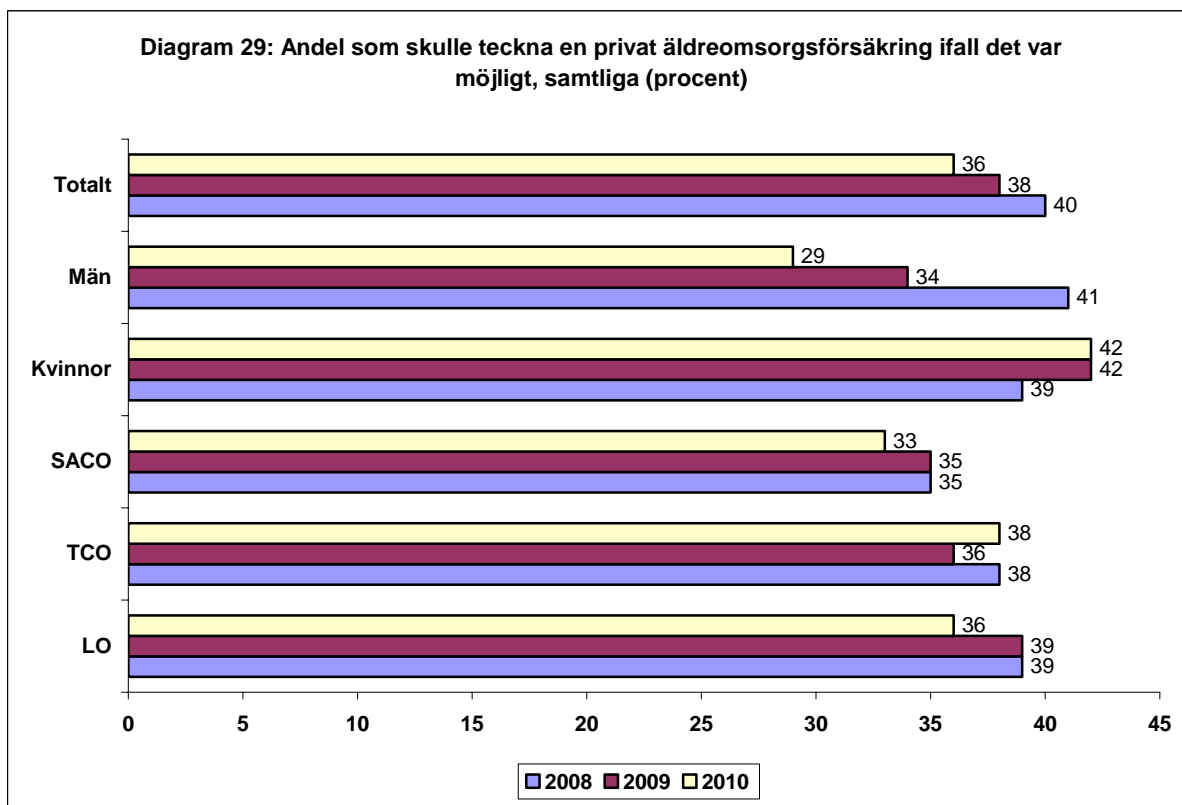
Mellan åren 2000 till 2008 ökade antalet personer med sjukvårdsförsäkring från 103 346 till 338 607 personer. Merparten, 87 procent, av försäkringarna betalas av arbetsgivarna, men andelen anställda som betalar premien själv tenderar att öka.²⁰

²⁰ Statistik från Försäkringsförbundet, Sjukvårdsförsäkring – Statistik 2000-2008, länk: http://www.forsakringsforbundet.com/templates/Page____788.aspx?epslanguage=SV

Många skulle vilja teckna en äldreomsorgsförsäkring, om de fanns

För att få en uppfattning om förtroendet för den svenska äldreomsorgen har vi sedan 2008 frågat samtliga intervjuade om de har ett intresse av att köpa en äldreomsorgsförsäkring ifall det skulle vara möjligt. I dag finns inga sådana försäkringsprodukter på den svenska försäkringsmarknaden. Andelen som svarande ja på denna fråga uppgår i år till 36 procent, medan 49 procent svarar nej. Andelen osäkra uppgår till 15 procent. Vi kan alltså notera ett minskat intresse för denna försäkringsform, i synnerhet hos män. Bland kvinnor och personer över 45 år är däremot intresset fortfarande högt, 42 procent. Hos fackliga medlemmar är intresset störst inom LO-förbunden, 36 procent, och lägst bland SACO-medlemmarna, 33 procent.

Sammanfattning och slutsatser

För tredje året i rad presenterar Folksam rapporten Valfärdstendens. Vår undersökning är unik i det avseendet att vi under dessa år konsekvent har granskat försäkringsskyddet för Sveriges förvärvsarbetsande befolkning, både vad gäller de allmänna såväl som de kollektivavtalade försäkringsförmånerna. Dessutom har vi kartlagt deras behov och attityder till välfärd i allmänhet och socialförsäkringar i synnerhet. Till vår hjälp har vi haft Synovate som har intervjuat 2 563 förvärvsarbetsande personer i åldrarna 18-65 år under perioden 26 januari – 18 februari i år.

Trenderna som vi observerade förra året har förstärkts ytterligare i årets upplaga av Valfärdstendens. Ersättningsnivåerna i de allmänna socialförsäkringarna fortsätter att minska, vilket skapar ökat missnöje bland de yrkesverksamma. Skillnaden i trygghet mellan anställda med respektive utan kollektivavtal ökar. Dessutom har efterfrågan på privata försäkringar ökat på bred front. Samtidigt kan vi konstatera att kunskaperna om de kollektivavtalade försäkringsförmånerna är högst bristfälliga. Samt att åsikterna om välfärdsfrågor inte har förändrats påtagligt under åren 2008 och 2010

Skillnaden mellan vad de lagstadgade sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna föreskriver och vad den försäkrade får i plånboken är betydande. Vid kortvarig sjukdom motsvarar sjukpenningen inte 80 procent, utan 72 procent av inkomsten. Skulle sjukskrivningen bli långvarig sänks ersättningen inte till 75 procent, utan till 68 procent. För arbetslösa är ersättningen ännu lägre. Endast 12 procent av de arbetslösa får en a-kasseersättning som motsvarar 80 procent av tidigare lön. För genomsnittslöntagaren är ersättningen 56 procent. Även arbetsskadade har fått vidkännas försämringar. Deras ersättning, som vilar på skadeståndsrättsliga principer vilket ska garantera ett hundra procentigt inkomstskydd, har sänkts till 92 procent.

Ska anställda komma i närheten av de lagstadgade ersättningsnivåerna krävs att hon eller han omfattas av de kollektivavtalade försäkringsförmånerna. Då ökar ersättningsnivåerna vid sjukdom till 80 procent och upp till 88 procent vid arbetslöshet. Avtalens efterlevandeskydd är särskilt förmånliga, i synnerhet för gifta med barn där ersättningen kan överstiga 100 procent av den avlidnes lön.

Förändringarna i socialförsäkringarna har och kommer att generera gigantiska överskott för staten. För de kommande fyra åren uppskattas överskottet till närmare 90 miljarder kronor. Denna dolda form av beskattning ska nu utredas av den parlamentariska socialförsäkringskommittén som regeringen nyligen tillsatt. Kommittén har också till uppdrag att föreslå en sjuk- och arbetslöshetsförsäkring som "ska ge god ekonomisk trygghet". Att döma av vår intervjuundersökning måste ersättningsnivåerna höjas för att uppnå denna målsättning. Andelen som tycker att sammantagna ersättningen vid sjukdom är tillräcklig har minskat från 54 till 39 procent mellan åren 2008 och 2010. Under samma period har andelen som tycker att ersättningen vid arbetslöshet är tillräcklig har minskat från 32 till 13 procent.

Vi kan se ett distinkt samband mellan missnöjet med de offentliga socialförsäkringarna och andelen förvärvsarbetsande med privata försäkringar. Parallellt med att missnöjet stiger, ökar andelen som tecknar privata kompletteringar. I år gäller detta samtliga försäkringsprodukter som ger ett skydd vid sjukdom, arbetslöshet, olyckor och dödsfall samt pension. I dag har fyra av tio förvärvsarbetsande en privat sjukförsäkring och tre av tio har en privat inkomstförsäkring som gäller vid arbetslöshet. Sex av tio har en olycks- och dödsfallsförsäkring och lika många har tecknat en pensionsförsäkring. Bland TCO-förbundens medlemmar hittar vi den största efterfrågan. Mer än tre fjärdedelar av deras medlemmar har tecknat någon form av privat försäkring som kompletterar de offentliga socialförsäkringarna. Två tredjedelar av SACO:s och LO:s medlemmar har gjort detsamma.

Vi kan också notera ett ökat intresse för privata försäkringar bland yngre personer i arbetskraften.

Varför TCO-medlemmarna i större utsträckning än övriga efterfrågar privata försäkringslösningar kan vi bara spekulera om. Graden av otrygghet och köpkraft är två faktorer som driver efterfrågan på försäkringsprodukter. Tjänstemännen som TCO organiserar har haft en förhållandevis trygg position på arbetsmarknaden, men efter att finansmarknaden tvärnitade 2008 förändrades förutsättningarna. Risken för arbetslöshet ökade drastiskt. Samtidigt försämrades socialförsäkringssystemet, vilket har gjort många tjänstemän underförsäkrade. Tjänstemännens köpkraft har under den här perioden förbättrats via reallöneökningar och skattesänkningar. Sammantaget kan detta förklara varför deras efterfrågan på privata försäkringar ökar.

Åsikter om välfärd är inte lättflyktiga. Sedan vi började med Välfärdstendens år 2008 har andelen som tycker att individen har huvudansvaret för försäkringsskyddet vid sjukdom, arbetslöshet och pension legat stabilt kring 40 procent. Andelen som tycker att detta ansvar ska axlas av samhället uppgår till 27 procent. Lika grundmurat är stödet för inkomstbortfallsprincipen, det vill säga att ersättningen ska motsvara en viss andel av lönen. Sju av tio stödjer den principen, medan stödet för grundtrygghetsmodellen, som ger samma ersättning till alla oavsett lön, uppgår till 27 procent. Starkast stöd för inkomstbortfallsprincipen finner vi bland höginkomsttagare och tjänstemän, medan grundtrygghetsmodellen har flest sympatisörer bland LO-medlemmarna och personer över 60 år.

Välfärdstendens 2010 ger ett tydligt besked om vilken inriktning den förvärvsarbetande befolkningen vill se när nu socialförsäkringssystemet står inför en framtida reformering. Ett faktum som samtliga riksdagspartier måste förhålla sig till inför höstens val, oavsett vilken koalition de tillhör.